

ברכות פרק שלישי מי שמתו

(ברכות יז, ב)

משנה:

מי שמתו מוטל לפניו - פטור מקרית שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה (לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו, והוא דומיא דחתן דפטור משום טירדא דמצוה);

נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן (שכן דרך: שמתחלפין לשאת, לפי שהכל חפצין לזכות בו), את שלפני המטה (שיתעסקו בו כשתגיע המטה אצלם) ואת שלאחר המטה (שנשאווהו כבר): את שלפני המטה צורך בהם (אם צריכים לשאתו) - פטורין, ואת שלאחר המטה (אף אם) צורך בהם - חייבין (הואיל שכבר יצאו ידי חובתן מן המת); ואלו ואלו פטורים מן התפלה (דלאו דאורייתא היא; ורבתינו פירשו: לפי שיש להם עוד שהות; ולי נראה שאין זה לשון 'פטור');

קברו את המת וחזרו: אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו [האבלים] לשורה (שהיו מנחמין את האבל [האבלים] בהקף שורה סביבותיו [סביבותיהם] בשובם מן הקבר) - יתחילו, ואם לאו - לא יתחילו; העומדים בשורה: הפנימיים פטורים והחיצוניים חייבים. <נשים ועבדים וקטנים פטורים מקרית שמע ומן התפילין, וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון>.

גמרא:

מוטל לפניו - אין, ושאינו מוטל לפניו (כגון הוא בבית אחד והמת בבית אחר) - לא;

ורמינהי [מסכת שמחות פ"י מ"א]:

'מי שמתו מוטל לפניו - אוכל בבית אחר; ואם אין לו בית אחר - אוכל בבית חבירו (דנראה כלועג לרש וכו'); ואם אין לו בית חבירו - עושה מחיצה ואוכל; ואם אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל, ואינו מיסב ואוכל (כדרך המטובים בחשיבות על צדו השמאלית ובמטה), ואינו אוכל כשר, ואינו שותה יין, ואינו מברך (ואינו צריך לברך ברכת המוציא), ואינו מזמן (אינו צריך לברך [ברכה ראשונה של] ברכת המזון)

(ברכות יח, א)

ואין מברכין עליו (אין צריך שיברכו לו אחרים בברכת הלחם), ואין מזמנין עליו (אין מצטרף עם שלשה לזימון), ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה; ובשבת - מיסב ואוכל כשר, ושותה יין, ומברך, ומזמן, ומברכין עליו, ומזמנין עליו, וחייב בכל המצות האמורות בתורה; רבן שמעון בן גמליאל אומר: מתוך שנתחייב באלו - נתחייב ככולן; ואמר רבי יוחנן: מאי בינייהו? - תשמיש המטה איכא בינייהו (לרבי שמעון חייב אֶבֶל בעונה בשבת);

קתני מיהת 'פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה' (ואפילו כשהוא אוכל בבית חבירו)!! אמר רב פפא: תרגמא (להא דתני 'פטור') אמחזיר פניו ואוכל (אמי שאין לו בית אחר, דקאמר מוחזיר פניו ואוכל).

רב אשי אמר: (לעולם אכולא, ומתניתין נמי אפילו בבית אחר נמי פטר ליה): כיון שמוטל עליו לקוברו - כמוטל לפניו דמי (דכל שמוטל עליו לקוברו קרי 'מוטל לפניו'), שנאמר (בראשית כג), ויקם אברהם מעל פני מתו [וידבר אל בני חת לאמר], ונאמר [שם פסוק ד] [גר] ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת קבר עמכם] ואקברה מתי מלפני (והיא שעתא - לאו לפניו הוא): כל זמן שמוטל עליו לקוברו - כמוטל לפניו דמי.

מתו - אין, אבל (אדם אחר שאינו קרוב, אלא) משמרו - לא? והתניא: 'המשמר את המת, אף על פי שאינו מתו - פטור מקרית שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה';

משמרו אף על פי שאינו מתו, מתו אף על פי שאינו משמרו. מתו ומשמרו - אין, אבל מהלך בבית הקברות לא? והתניא: 'לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא, ואם עושה כן - עובר משום (משלי יז, ה) לועג לרש חרף עושהו' [שמח לאיד לא ינקח]!!

התם - תוך ארבע אמות הוא דאסור, חוץ לארבע אמות - חייב, דאמר מר: 'מת תופס ארבע אמות לקרית שמע' (שאסור לקרות בתוך ארבע אמות שלו משום לועג לרש); 'הכא - חוץ לארבע אמות נמי פטור' (מקריט שמע, משום דעוסק במצוה).

גופא: 'המשמר את המת, אף על פי שאינו מתו - פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה; היו שנים - זה משמר וזה קורא, וזה משמר וזה קורא; בן עזאי אומר: היו כאים בספינה - מניחו בזוית זו ומתפללין שניהם בזוית אחרת'; מאי בינייהו?

אמר רבינא: חוששין לעכברים איכא בינייהו: מר סבר חיישינן (תנא קמא חייש לעכברים אפילו בספינה) ומר סבר לא חיישינן.

תנו רבנן: 'המוליך עצמות ממקום למקום - הרי זה לא יתנם בדסקיא' (מדרבא [שק] גדול של עור) ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם, מפני שנוהג בהם מנהג בזיון; ואם היה מתירא מפני נכרים ומפני לסטים (וצריך לרכוב על הסוס ולרוץ) - מותר; וכדרך שאמרו בעצמות - כך אמרו בספר תורה. 'אהיאי? אילימא ארישא - פשיטא: מי גרע ספר תורה מעצמות? אלא אסיפא (אם היה מתירא דוכב).

אמר רחבה אמר רב יהודה: כל הרואה המת ואינו מלוהו - עובר משום 'לועג לרש חרף עשהו';

ואם הלוהו מה שכרו? אמר רב אסי: עליו הכתוב אומר (משלי יט, יד) 'מלוה ה' חונן דל' (וגמלו ישלם לו) (מלוה ה' חונן דל קרי ביה 'מלוה את המקום' מי שחונן את הדל, ואין לך דל מן המת, והמלוה אותו כאלו מלוה את המקום) (משלי יד, לא) [עשק דל חרף עשהו] ומכבדו חונן אביון.

רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות; הוה קשדיא תכלתא דרבי יונתן; אמר ליה רבי חייא: דלייה (הגביהנו) כדי שלא יאמרו "למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו!"

אמר ליה: ומי ידעי כולי האי, והא כתיב (קהלת ט, ה) [כי החיים יודעים שימתו] והמתים אינם יודעים מאומה [ואין עוד להם שכר כי נשכח זכרם]?

אמר ליה: אם קרית - לא שנית (לא חזרת עליו פעם שנית כדי שתתבונן בו), אם שנית - לא שלשת, אם שלשת - לא פירשו לך: 'כי החיים יודעים שימותו' - אלו צדיקים (ומאי 'יודעים שימותו'? - נותנים אל לבם יום המיתה ומושכים ידיהם מן העבירה; ורשעים אינם יודעים מאומה: שעושים עצמם כאינם יודעים, וחוטאים), שבמיתתן נקראו

'חיים', שנאמר (שמואל ב כג, כ) ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל הוא הכה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג (הוא הכה = השפיל את השנים של דורות משני מקדשים שלא היה בהם כמותו; אריאל - זה בית המקדש, שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד (ישעיהו כט, א); מואב - על שם שבנאו דוד, דאתי מרות המואביה) -

(ברכות יח, ב)

'בן איש חי' אטו כולי עלמא בני מתי נינהו?

אלא: 'בן איש חי' - שאפילו במיתתו קרוי 'חי';

'רב פעלים מקבצאל' - שריבה וקבץ פועלים לתורה;

'והוא הכה את שני אריאל מואב' - שלא הניח כמותו, לא במקדש ראשון ולא במקדש שני;

'והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג': איכא דאמרי דתבר גזיזי

דברדא (חתיכות של ברד והקרח שקורין גלאנצ"א בלע"ז, והיינו ביום השלג) ונחת וטבל

(לקריו, כדי לעסוק בתורה), איכא דאמרי דתנא סיפרא דבי רב (תורת כהנים)

ביומא דסיתוא [שאז קוראים בתורה את ספר בראשית בבבל, ואף על פי כן

הוא לומד פירוש ספר ויקרא].

'והמתים אינם יודעים מאומה' - אלו רשעים, שבחיייהן קרויין 'מתים',

שנאמר (יחזקאל כא, ז) ואתה חלל רשע נשיא ישראל [אשר בא יומו בעת עון קץ] (חלל רשע על צדקיהו

הוא אומר, ועדיין בימי יחזקאל חי היה, וקורוהו חלל);

ואי בעית אימא - מהכא: (דברים יז, י) על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת [לא

יומת על פי עד אחד]; חי הוא?! אלא 'המת' מעיקרא.

בני רבי חייא נפוק לקרייתא (להתעסק בעבודת אחוזתם), אייקר להו תלמודייהו (אשתכח תלמודם מגרסתם; 'אייקר' = הוכבד עליהם מחמת שכחה), הו קא מצערי לאדכוריה; אמר ליה חד לחבריה: ידע אבון בהאי צערא. אמר ליה אידך: מנא ידע? והא כתיב (איוב יד, כא) יכבדו בניו ולא ידע [יצערו ולא יבין למן]?

אמר ליה אידך: ולא ידע? והא כתיב (איוב יד, כב) אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל, ואמר רבי יצחק: קשה רמה למת כמחט בבשר החי? אמרי: בצערא דידהו ידעי (צער גופם ממש, כגון עקיצת הרימה), בצערא דאחרינא לא ידעי.

ולא? והתניא: 'מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה; בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות, ושמע שתי רוחות (של שתי ילדות מתות) שמספרות זו לזו; אמרה חדא לחברתה: חברתי! בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד (מחיצה המבדלת בין מקום השכינה) מה פורענות בא לעולם (ונדע מה גזרו היום פורענות בעולם, שהעולם נדון בראש השנה)!

אמרה לה חברתה: איני יכולה, שאני קבורה במחצלת של קנים, אלא לכי את, ומה שאת שומעת אמרי לי!

הלכה היא ושטה ובאה ואמרה לה חברתה: "חברתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד"? אמרה לה: שמעתי שכל הזרע ברביעה ראשונה (יורה; שלש רביעיות הן בכירה שניה ושלישית: ראשונה בי"ז במרחשון, שניה בכ"ג, שלישית בר"ח כסליו) - ברד מלקה אותן (שעתידי ברד ליפול סמוך לרביעה ראשונה, ומה שנזרע כבר - הוקשה, והברד שובר, והנזרע בשניה - עדיין רך הוא, ואינו נשבר בשביל הברד, כענין שנאמר והפשתה והשעורה נכתה והחטה והכוסמת לא נכו (שמות ט, לא)).

הלך הוא וזרע ברביעה שניה; של כל העולם כולו לקה, שלו לא לקה;

לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו; אמרה חדא לחברתה: בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם!

אמרה לה: "חברתי! לא כך אמרתי לך: איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים! אלא לכי את, ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי! הלכה ושטה ובאה, ואמרה לה חברתה: "חברתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד"? אמרה לה: שמעתי שכל הזרע ברביעה שניה - שדפון מלקה אותן (שדפון מלקה הרך ואינו משדף הקשה);

הלך וזרע ברביעה ראשונה; של כל העולם כולו נשדף, ושלו לא נשדף.

אמרה לו אשתו: מפני מה אשתקד של כל העולם כולו לקה ושלך לא לקה, ועכשיו של כל העולם כולו נשדף ושלך לא נשדף?

סת לה כל הדברים הללו. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה, אמרה לה: "לכי ואראך בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים"! לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו, אמרה לה: חברתי! בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם! אמרה לה: "חברתי, הניחני! דברים שביני לבינך כבר נשמעו בין החיים"! - אלמא ידעי (דברים האמורים בין החיים)! דילמא איניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו.

תא שמע, דזעירי הוה מפקיד זוזי גבי אושפזיכתי; עד דאתי ואזיל לבי רב - שכיבה; אזל בתרה לחצר מות (לבית הקברות), אמר לה: זוזי היכא?

אמרה ליה: "זיל שקלינהו מתותי בצנורא דדשא (בחור מפתן הבית שהדלת סובב אותו) בדוך פלן, ואימא לה לאימא תשדר לי מסרקאי (מסרק שלי) וגובתאי דכוחלא (גובתא = קנה, ובשביל שמתה ילדה אמרה כן לעגמת נפש) בהדי פלניתא דאתיא למחר (לקבורה)!" אלמא ידעי (מה שעושין שידעה זו שזו גוססת ונטויה למות)!

[דלמא] דומה (מלאך שהוא ממונה על המתים) קדים ומכריז להו ("עכשיו יבא פלוני", אבל שאר דברי החיים אינם יודעים).

תא שמע, דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי; כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה; הוו קא קרו ליה "בר אכיל זוזי דיתמי"!

אזל אבתריה לחצר מות, אמר להו: בעינא אבא (מבקש אני את 'אבא' - כך היה שמו)!

אמרו ליה: 'אבא' טובא איכא הכא!

אמר להו: בעינא אבא בר אבא!

אמרו ליה: 'אבא בר אבא' נמי טובא איכא הכא!

אמר להו: בעינא אבא בר אבא דשמואל - היכא?

אמרו ליה: סליק למתיבתא דרקייעא! (המתים נגלו לו כאילו הם חוץ מקבריהם ויושבים בעגולה.)

אדהכי חזייה (שמואל) ללוי (חברו) דיתיב אבראי (שהיה יושב חוץ לישיבה של שאר מתים), אמר ליה: אמאי יתבת אבראי? מאי טעמא לא סלקת?

אמר ליה: דאמרי לי: כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי אפס (מספר השנים שלא נכנסת בישיבתו של רבי אפס [במסכת כתובות בפרק 'הנושא את האשה' (דף קג:)])

ואחלישתיה לדעתיה - לא מעיילינן לך למתיבתא דרקייעא!

אדהכי והכי אתא אבוה, חזייה (שמואל לאבוה) דהוה קא בכי - ואחיך (וחיך)!

אמר ליה [שמואל לאביו]: מאי טעמא קא בכית?

אמר ליה: דלעגל קא אתית (במהרה תקבר);

מאי טעמא אחיכת?

דחשיבת בהאי עלמא טובא.

אמר ליה: אי חשיבנא - נעיילוה ללוי! ועיילוהו ללוי.

אמר ליה: זוזי דיתמי היכא?

אמר ליה זיל שקלינהו באמתא דרחיא (כל בנין מושב הרחיים קרוי אמת הרחיים):

עילאי ותתאי דידן, ומיצעי דיתמי.

אמר ליה: מאי טעמא עבדת הכי?

אמר ליה: אי גנובי גנובי מגנובו מדידן, אי אכלה ארעא אכלה מדידן!

אלמא דידעי (מי חשוב בין החיים)!

דילמא שאני שמואל, כיון דחשיב קדמי ומכרזי "פנו מקום".

ואף רבי יונתן הדר ביה, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: 'מניין למתים שמספרים זה עם זה? שנאמר (במיתת משה כתיב) *וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֶאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתְנַנָּה* (דברים לד, ד) *וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֶאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתְנַנָּה* הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבר; מאי 'לאמר'? - אמר הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב: שבועה שנשבעתי לכם - כבר קיימתיה לבניכם!'

(ברכות יט, א)

ואי סלקא דעתא דלא ידעי (אין מבינין כלום אלא צערא דגופא), כי אמר להו מאי הוי?!

אלא מאי, דידעי? למה ליה למימר להו לאחזוקי ליה טיבותא למשה?

אמר רבי יצחק: כל המספר (בגנותו של מת) אחרי המת (אחר מיתתו) - כאלו מספר אחרי האבן: איכא דאמרי דלא ידעי, ואיכא דאמרי דידעי ולא איכפת להו.

איני! והא אמר רב פפא: חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל, ונפל קניא מטללא (קנה גדול וכבד נפל מן הגג) ובזעא לארנקא דמוחיה (כיס שהמוח מונח בו).

שאני צורבא מרבנן: דקודשא בריך הוא תבע ביקריה.

אמר רבי יהושע בן לוי: כל המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים - נופל בגיהנם, שנאמר (תהלים קכה, ה) *והמטים עקלקלותם יוליצם ה' את פועלי האון שלום על ישראל*: (לעיל מיניה [פסוק ד] כתיב: הטיבה ה' לטובים וסמך ליה והמטים עקלקלותם [כלומר] והמכריעים את חובותם יותר על זכיותם להטותם לכף חובה יוליצם ה' את פועלי האון לגיהנם) אפילו בשעה ששלום על ישראל - יוליצם ה' את פועלי האון.

תנא דבי רבי ישמעאל: 'אם דאית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה - אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה'.

'שמא' ? סלקא דעתך ? אלא 'ודאי' עשה תשובה ; והני מילי בדברים שבגופו, אבל בממונא - עד דמהדר למריה.

ואמר רבי יהושע בן לוי: בכ"ד מקומות בית דין מנדים על כבוד הרב, וכולן שנינו במשנתנו. (השתא משמע: מצינו שנדו חכמים בני אדם בכ"ד מקומות לכבוד הרב, לפי שלא נשאו כבוד לרבם.)

אמר ליה רבי אלעזר: היכא ?

אמר ליה: לכי תשכח.

נפק, דק ואשכח תלת: המזלזל בנטילת ידיים, והמספר אחר מטתן של תלמידי חכמים, והמגיס דעתו כלפי מעלה.

המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים מאי היא ?

דתנן: **'הוא' (עקביא בן מהללאל) היה אומר [במסכת עדיות פ"ה מ"ו]: 'אין משקין (אם קינא לה בעלה ונסתרה) לא את הגירות (ד'בני ישראל' אמור בפרשה (במדבר ה"ב: דבר אל בני**

ישראלואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו...) - פרט לאשת גר ועבד משוחרר) **ולא את המשוחררת,**

וחכמים אומרים משקין ; ואמרו לו מעשה בכרכמית (כך שמה, או על שם

מקומה) שפחה משוחררת בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון, ואמר

להם: דוגמא השקוה (על שהיו דומים להם - הם השקוה, שהיו שמעיה ואבטליון מבני בניו של

סנחריב, כדאמרינן בגיטין בפרק 'הנזקין' (דף טז:)) - ונדוהו, ומת בנדויו, וסקלו בית דין את ארונו ;

והמזלזל בנטילת ידיים מאי היא ?

דתניא: **'אמר רבי יהודה (רבי יהודה פליג אדלעיל, דקתני שנדו את עקביא): חס ושלום שעקביא בן מהללאל נתנדה, שאין עזרה ננעלת (עזרה ננעלת בפרק**

חמישי דפסחים (דף טז:)) שהיו שערי העזרה ננעלים כששוחטין פסחים של כל כת וכת, שהפסח נשחט בשלש

כתות) על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן

מהללאל (כלומר: כשהיתה ננעלת עליהם, והיינו כשנתמלאה פה לפה - לא היה בכולם אדם חשוב

בחכמה ויראת חטא כעקביא), אלא את מי נדו? - את אלעזר בן חנוך שפקפק

(זילזל) בנטילת ידיים (והיינו נמי לכבוד הרב: שעבר על פי הגזירות על הידים), וכשמת

שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו, ללמדך שכל המתנדה

ומת בנדויו - בית דין סוקלין את ארונו.

המגיס דעתו כלפי מעלה מאי היא ?

דתנן [תענית פ"ג מ"ח]: **'שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל: צריך אתה**

להתנדות (לפי שהטריח לפני המקום על עסק גשמים: "לא כך שאלתי" כמה פעמים, וכבוד המקום -

כבוד הרב הוא) ואלמלא חוני אתה (שיצא שמן בגדולה ובחשיבות) - גוזרני עליך

נדוי, אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך

כבן שמתחטא לפני אביו (מתחטא - לשון 'חוטא': נקל בלבו לחטוא לאביו ולהטריחו על

תאותו) ועושה לו רצונו, ועליך הכתוב אומר (משלי כג, כה) 'שמח אבך ואמך

ותגל יולדתך'.

ותו ליכא? והא איכא, דתני רב יוסף [תוספתא ביצה פ"ב מ"א]: **'תודוס איש**

רומי הנהיג את בני רומי להאכילן גדיים מקולסין (צלויים כשהן שלמין,

ותולין כרעיהן וקרסוליהן וקרביהם סביבותן בשפוד; ועל שם כך קורוהו 'מקולס' שהוא לשון מזוין, כדמתרגם

וכובע נחושת על ראשו (שמואל א' י"ה) 'וקולסא דנחשא' (כלילי פסחים) (זכר לפסח שצולוהו שלם,

שנאמר בו על כרעיו ועל קרבו (שמות יב, ט), כלומר: עם כרעיו ועם קרבו); שלח ליה שמעון בן

שטח: אלמלא תודוס אתה - גוזרני עליך נדוי (והיינו נמי לכבוד הרב: שאסרו

חכמים את הדבר), שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ (לפי שהוא קרוב להאכיל

את ישראל קדשים בחוץ: שהרואה סבור שהקדישו לשם פסח) ! ?

במשנתנו קאמרינן, והא - ברייתא היא.

ובמתניתין ליכא? והא איכא הא, דתנן [כלים פ"ה מ"י]: (תנור של חרס שהוא עשוי

ככלי ומטלטל ותחלת ברייתו מן הטיט ומצרפו בכבשן כשאר קדרות ואם נטמא הצריכו הכתוב נתיצה, ואם

נתצו בענין זה: **'חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא (שחתכו סביב**

סביב כחוליות עגולות וחזר וחיברו בטיט של חול בין חוליא לחוליא), רבי אליעזר מטהר

(עולמית: שאינו עוד ככלי חרס שלא נשרף בכבשן) וחכמים מטמאים, וזהו תנורו של

עכנאי.

מאי 'עכנאי' ?

אמר רב יהודה אמר שמואל: מלמד שהקיפוהו הלכות כעכנאי זה (כנחש

זה שכורך עצמו בעגולה), וטמאוהו; ותניא: **'אותו היום הביאו כל טהדות**

(שנעשו בתנור זה או שנגעו באוירו) שטיהר רבי אליעזר ושדפום לפניו, ולבסוף

כרכוהו (לפי שהרבה מאד לחלוק בדבר זה, כדאמרינן בבבא מציעא בפרק 'הזהב' (דף נט:))'.

אפילו הכי - נדוי במתניתין לא תנן (הא דברכוהו - בברייתא הוא דתני לה) ;
אלא בכ"ד מקומות היכא משכחת לה?
רבי יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא (כל מקום שראה במתניתין שנחלק היחיד
על הרבים מחלוקת גדולה, או אחד מן החכמים שמדבר קשה כנגד גדול הימנו – אומר: ראוי היה כאן נדוי) ,
ורבי אלעזר לא מדמה מילתא למילתא .

נושאי המטה וחלופיהן :
תנו רבנן : 'אין מוציאים את המת (לקברו) סמוך לקרית שמע (לפי
שמתבטל מן הקריאה), ואם התחילו - אין מפסיקין .'
איני! והא רב יוסף - אפקוהו סמוך לקרית שמע!?
אדם חשוב שאני .

שלפני המטה ושלחור המטה :
תנו רבנן : 'העוסקים בהספד, בזמן שהמת מוטל לפניהם - נשמטין
אחד אחד וקורין ; אין המת מוטל לפניהם (שהמת בבית אחר, והם מספידים אותו
כאן; ויש מפרשין שנתון לצד אחר) הן יושבין וקורין - והוא (האבל) יושב
ודומם ; הם עומדים ומתפללין - והוא עומד ומצדיק עליו את
הדין, ואומר : "רבון העולמים! הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת
ממני אחד מני אלף ; יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור
פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים" .'
אמר אביי : לא מבעי ליה לאינש למימר הכי ("לא נפרעת ממני", דמשמע:
הפרע!) , דאמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא משמיה דרבי יוסי :
'לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן ; ואמר רב יוסף : מאי קראה ? -
שנאמר (ישעיהו א, ט) [לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד] כמעט כסדום היינו [לעמרה דמינו], מאי אהדר
להו נביא [בפסוק הבא מיד] ? - שמעו דבר ה' קציני סדום [האזינו תורת אלקינו עם עמרה] :

קברו את המת וחזרו [אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו [האבלים]
לשורה - יתחילו, ואם לאו - לא יתחילו] :
אם יכולים להתחיל ולגמור את כולה - אין, אבל פרק אחד או
פסוק אחד - לא ; ורמינהו : 'קברו את המת וחזרו, אם יכולין
להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד...'
הכי נמי קאמר : 'אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או
אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה - יתחילו, ואם לאו - לא
יתחילו' .

(ברכות יט, ב)
העומדים בשורה [הפנימיים פטורים והחיצונים חייבים] :
תנו רבנן : 'שורה הוואה פנימה (את חלל ההקף אחורי שורה הפנימית, והאבל יושב
שם) פטורה, ושאינה הוואה פנימה חייבת ; רבי יהודה אומר : הכאים
מחמת האבל פטורין, מחמת עצמן (ולא מחמת כבוד: שלא באו לנחם אלא לראות את
המאורע) חייבין' .

אמר רב יהודה אמר רב : המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק ;
מאי טעמא ? (משלי כא, ל) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (אין חכמה חשובה נגד ה') :
כל מקום שיש חלול השם - אין חולקין כבוד לרב .
מתיבי : 'קברו את המת וחזרו ולפניהם בשתי דרכים : אחת טהורה
ואחת טמאה (שיש בה קבר) ; כא בטהורה (האבל) - כאין עמו בטהורה ; כא
בטמאה - כאין עמו בטמאה, משום כבודו' - אמאי ? לימא 'אין חכמה
ואין תבונה לנגד ה' ?

תרגמה רבי אבא (דלא מטמא אלא) בבית הפרס (והוא שדה שנחרש בו קבר וחשו חכמים
שנא דלדלו כלי המחרישה את העצמות והדורס עליהן מסיטן, ועצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולא
באהל), דרבנן (וכיון דמדרבנן הוא דאסור - רבנן הוא דאחלוה ליקרייהו גבי אבל), דאמר רב
יהודה אמר שמואל : מנפח אדם בית הפרס (לפניו) והולך (שאם היה שם עצם
- יראנו; דאי דאורייתא הוא - לא הוינן מזלזלינן ביה כולי האי: למיסמך אנפיחה; והך בדיקה - לעושה פסח
אישתרי, ולא לאוכלי תרומה, כדאמרינן ב'חומר בקדש' (תגיגה דף כה:)), ואמר רב יהודה בר
אשי משמיה דרב : בית הפרס שנדש (ברגלים) - טהור .
תא שמע, דאמר רבי אלעזר בר צדוק : 'מדלגין היינו על גבי
ארונות של מתים (מארון לארון) לקראת מלכי ישראל (לקראת מלכי ישראל הרי

לכבוד הבריות - עוברים על [נפש לא יטמא (ויקרא כא), דהא רבי אלעזר בר צדוק - כהן הוה, כדאמרין בבכורות (דף לו.)], ולא לקראת מלכי ישראל כלבד אמרו אלא אפילו לקראת מלכי עכו"ם, שאם יזכה יבחיך בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם; אמאי? לימא 'אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'?' כדרכא, דאמר רבא: דבר תורה (הלכה למשה מסיני): אהל, כל שיש בו חלל טפח - חוצץ בפני הטומאה, ושאין בו חלל טפח - אינו חוצץ בפני הטומאה (דנקראת 'טומאה רצוצה', ובוקעת ועולה), ורוב ארונות יש בהן חלל טפח, וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן, ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן.

תא שמע: 'גדול כבוד הבריות שדוחה [את] לא תעשה שכתורה' (קטלקא דעתא כל לא תעשה קאמר) - ואמאי? לימא 'אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'?' תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא: בלאו דלא תסור [דברים יז,יא: על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל].

אחיכו עליה: לאו דלא תסור דאורייתא היא (אינהו סבור דאפילו אמרו לו דבר תורה והוא עומד בפני הכבוד יעבור עליו, והא האי נמי דאורייתא הוא)! אמר רב כהנא: גברא רבה אמר מילתא - לא תחיכו עליה; כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור, ומשום כבודו שרו רבנן (והכי קאמר להו: דבר שהוה מדברי סופרים - נדחה מפני כבוד הבריות, וקרי ליה 'לא תעשה' משום דכתיב 'לא תסור'; ודקא קשיא לכו דאורייתא הוא - רבנן אחלוה ליקרייהו לעבור על דבריהם היכא דאיכא כבוד הבריות, כגון לסלטל בשבת אבנים של בית הכסא לקנוח (שבת דף פא:)) או מי שנפסקה ציצית טליתו בכרמלית - לא הצריכו להניח טליתו שם וליכנס לביתו ערום (מנחות דף לח:)).

תא שמע [ספרי כי תצא פסקא רבה]: ' (דברים כב, פסוק א: לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיק ופסוק ד: לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו) והתעלמת מהם' - פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם; הא כיצד? - אם היה כהן והיא (האבדה) בבית הקברות, או היה זקן ואינה לפי כבודו (אין האבדה חשובה לפי כבודו להשיבה), או שהיתה מלאכתו מדוכה משל חברו (שדמי בטול מלאכתו לדדוף אחריה יתרים על דמי האבדה ולא ירצו הבעלים להשיב לו יותר ממה שמשיב להם ונמצא הוא מפסיד) - לכך נאמר 'והתעלמת'; - אמאי? לימא 'אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'?' שאני התם, דכתיב 'והתעלמת מהם'! וליגמר מינה (לגבי כלאים, דאמרן 'פושטן אפילו בשוק')? איסורא [כלאים] ממנוא [אבדה] לא ילפינן (ממונא קל מאיסורא).

תא שמע: (בנזיר כתיב [במדבר ו,ו] כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא וסמיך ליה [פסוק ז] לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם [במתם כי נזר אלקיו על ראשו] - דהא כולוהו בכלל על נפש מת לא יבא היו, ולמה יצאו? לאביו - פרט למת מצוה; לאמו מה תלמוד לומר? משום מת מצוה לא איצטריך, דמ'לאביו' נפקא, ודרשי ליה בספרי [נשא פסקא כו]: ללמוד שאם היה נזיר זה כהן - דהוה עליה שתי קדושות, אף הוא: לאמו - הוא דלא יטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה; לאחיו מה תלמוד לומר? הרי שהיה כהן גדול והוא נזיר - אף הוא לאחיו לא יטמא, אבל מטמא למת מצוה; ולאחותו מה תלמוד לומר? - אם אינו ענין לזה - תנהו ענין למי שהולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמטמא למת מצוה: 'ולאחותו' מה תלמוד לומר? - הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמטמא למת מצוה (להם)? אמרת: לא יטמא (הואיל ועונת שחיטת הפסח היא, וחלה עליו חובת הפסח שהוא בכרת, אם יטמא בטל מלעשות פסח! ולמול את בנו נמי מצות כרת היא, ואית דאמרי ב'ערבי פסחים' נמי קאמר: דמילת זכריו מעכב הפסח); יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה? - תלמוד לומר: 'ולאחותו' - לאחותו הוא דאינו מטמא,

(ברכות כ, א)

אבל מטמא הוא למת מצוה' (והוא כבוד הבריות ודוחה דבר תורה); - אמאי? לימא 'אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'?' שאני התם, דכתיב 'ולאחותו'; וליגמר מינה?

שב ואל תעשה שאני. (דברים רבים התיירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידים אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו, כגון: תקיעת שופר ולולב בשבת, וסדין בציצית, ודכוותיהו טובא ביבמות (דף צ:); אבל מעקר בידיים - לא; והלובש כלאים עוקרו במעשה ממש: שהוא לובשו; וטומאת גופי' שהותרה לכהן ולנזיר ליטמא למת מצוה - דקא מעקר בידיים - מפני כבוד הבריות, דלאו שב ואל תעשה הוא - היינו טעמא דלא גמרינן מיניה: דהתם לאו כבוד הבריות הוא דדחי לא תעשה דידה, דמעיקרא כשנכתב לא תעשה דטומאה - לא על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים; אבל השבת אבדה, ופסח - לכל ישראל נאמר, ואצל כבוד הבריות נתנו לדחות, על כן היינו דדחייתן אינה בידיים אלא בישיבתו - תדחה המצוה; אבל כלאים - דבמעשה ידיו ידחה - הזהיר באזהרתו.)

אמר ליה רב פפא לאביי: מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא? אי משום תנויי, בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה (לא היו גדולים בכל גמרא של ארבעה סדרים, אלא בתלתא בבי שלנו; והאי מילתא נקט הכא משום דמיירי שמוסרין נפשם על קדושת השם, ועד השתא איירי נמי במי שמבזה עצמו על קדושת השם לפשוט כלאים בשוק), ואנן קא מתנינן שיתא סדרי! וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין [מסכת טהרות פ"ב מ"א] 'האשה שכובשת ירק בקדרה' ואמרי לה (משנה היא במסכת עוקצין פ"ב מ"א): 'זיתים שכבשן בטרפיהן טהולים' (שמוסקין זיתים עם העלין כדי לאחזן בהן, דהוה להו עלין י"ד לזיתים להביא להם טומאה, כדאמרינן ב'העור והרוטב' (דף קיח). שהיד מביאה טומאה על האוכל, ואם כבשן בטרפיהן בחומץ - בטלה תורת יד מן העלין, לפי שהכבישה מרקבת ומרככת ואינן ראויין שוב לאחזן בהן) 'אמר: "הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא (כלומר: טעם המשניות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמרא)", ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא (בשלשה עשר פנים: יש בינינו משנה וברייתא של ששה סדרים, ומסכת עוקצין גם היא ב שלשה עשר פנים, כגון משנת רבי ורבי חייא ומשנת בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל; והכי אמרינן במסכת נדרים (דף מא.): רבי מתני הלכתא בשלשה עשר פנים), ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא, ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן ולית דמשגח בן?! אמר ליה: קמאי הוה קא מסרי נפשיהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם, כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהות לבישא כרבלתא (שם לבוש חשוב, כמו פטשיון וכרבלתהון (דניאל ג,כא)) בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה; אגלאי מילתא דכותית היא - שימוה בארבע מאה זוזי. אמר לה: מה שמך? אמרה ליה: מתון. אמר לה: מתון מתון ('מתון' - לשון מאתן) - ארבע מאה זוזי שויא (שתי פעמים שתי מאות, כלומר: השם גרם לי; לשון אחר 'מתון מתון' לשון המתנה: אם המתנתי - הייתי משתכר ארבע מאות זוז).

רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה; אמר להו: הכי טבילו והכי טבילו. אמרי ליה רבנן: לא קא מסתפי מר מיצר הרע? אמר להו: דמיין באפאי כי קאקי חיורי (אוחזים לבנים). רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה, אמר: כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה - מסתכלן בי ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי (רבי יוחנן - אדם יפה תואר היה, דאמרינן ב'השוכר את הפועלים' (דף פד). שופריה דרבי אבהו מעין שופריה וכו'); אמרי ליה רבנן: לא קא מסתפי מר מעינא בישא? אמר להו: "אנא מזרעא דיוסף קא אתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב (בראשית מט,כג) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין [בנות צעדה עלי שור]" ואמר רבי אבהו: אל תקרי 'עלי עין' אלא 'עולי עין' (מסולקין מן העין, שאינה שולטת בהן) '. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא: (בראשית מח,טז) [המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערם ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק] וידגו לרוב בקרב הארץ: מה דגים שבים, מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם - אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם; ואיבעית אימא: עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו (ליהנות מאשת אדוניו) - אין עין הרע שולטת בו.

משנה:

נשים ועבדים וקטנים פטורין מקרית שמע

(ברכות כ, ב)

המשך המשנה

ומן התפלין

(נשים ועבדים וקטנים פטורים מקרית שמע שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, וקיימא לן בקדושין (דף כט.) דנשים פטורות מדאורייתא, ותפילין נמי מצות עשה שהזמן גרמא, דסבר לילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו; קטנים -

אפילו קטן שהגיע לחנוך לא הטילו על אביו לחנכו בקרית שמע, לפי שאינו מצוי תמיד כשמגיע זמן קרית שמע, ומן התפילין - משום דסתם קטן אינו יודע לשמור גופו שלא יפיח בהן),
וחייבין בתפלה (דתפלה רחמי היא, ומדברנן היא, ותקונה אף לנשים ולחנוך קטנים)
ובמזוזה (מזוזה מצות עשה שלא הזמן גרמא; ובגרמא פריך: פשיטא!?) ובברכת המזון
(בגרמא בעי לה דאורייתא או דרבנן).

גרמא:

קרית שמע פשיטא! מצות עשה שהזמן גרמא, הוא וכל מצות עשה
שהזמן גרמא נשים פטורות!?
מהו דתימא 'הואיל ואית בה מלכות שמים' - קא משמע לן.

ומן התפילין: פשיטא! מהו דתימא 'הואיל ואתקש למזוזה (דכתיב
וקשרתם... וכתבתם: מה מזוזה נשים חייבות - אף תפילין נשים חייבות)' - קא משמע לן.

וחייבין בתפלה:

דרחמי ניהו (הכי גרסינן 'תפלה דרחמי ניהו', ולא גרס 'פשיטא', דהא לאו דאורייתא היא);
מהו דתימא 'הואיל וכתוב בה (תהלים נה, יח) ערב ובקר וצהרים [אשיחה ואהמה וישמע
קולי] כמצות עשה שהזמן גרמא דמי?' - קא משמע לן.

ובמזוזה:

פשיטא! מהו דתימא 'הואיל ואתקש לתלמוד תורה (דכתיב (דברים יא, יט)
ולמדתם אותם את בניכם וסמך ליה [פטוק כ] וכתבתם: מה תלמוד תורה נשים פטורות - ואף על גב דאין הזמן
גרמא רחמנא פטרינהו, דכתיב 'את בניכם - ולא בנותיכם', אף מזוזה נשים פטורות)' - קא משמע לן
(דנשים חייבות, דכתיב למען ירבו ימיכם: גברי בעו חיי, נשי לא בעו חיי - בתמיה).

ובברכת המזון:

פשיטא!?

מהו דתימא 'הואיל וכתוב (שמות טז, ח) [ויאמר משה] בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם
בבקר לשבע [בשמע ה' את תלנתיכם אשר אתם מלינם עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על ה'] - כמצות
עשה שהזמן גרמא דמי' - קא משמע לן.

אמר רב אדא בר אהבה: נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה.
אמאי? - מצות עשה שהזמן גרמא הוא (זכור את יום השבת לקדשו (שמות כח, ח) - זכרהו על
היין), וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות?
אמר אביי: מדרבנן.

אמר ליה רבא: והא 'דבר תורה' קאמר! ועוד: כל מצות עשה
נחייבניהו מדרבנן?

אלא אמר רבא: אמר קרא (שמות כח, ח) זכור [את יום השבת לקדשו] (דברים ה, יב) ושמור [את יום
השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלקיך]: כל שישנו בשמירה (ד' לא תעשה [כל] מלאכה' (שמות כ, י))
ישנו בזמירה, והני נשי, הואיל ואיתנהו בשמירה (דתנן (קדושין פ"א מ"ז; דף
כט.) 'כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות', דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל
עונשים שבתורה) - איתנהו בזמירה.

אמר ליה רבינא לרבא: נשים בברכת המזון דאורייתא (דכתיב ואכלת ושבעת
[וברכת] (דברים ח, ט), והוה ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא) או דרבנן (דכתיב על הארץ הטובה אשר נתן
לך (שם), והארץ לא נתנה לנקבות להתחלק? ואי משום בנות צלפחד - חלק אביהם הם דנטלו, שהיה מיוצאי
מצרים)?

למאי נפקא מינה?

לאפוקי רבים ידי חובתן: אי אמרת דאורייתא, אתי
דאורייתא ומפיק דאורייתא; ואי אמרת דרבנן, הוי 'שאינו
מחוייב בדבר', וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את
הרבים ידי חובתן - מאי?

תא שמע: 'באמת אמרו: בן (קטן) מברך (ברכת המזון) לאכילו (אם אין אביו יודע
לברך) ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים: תבא
מארה לאדם שאתו ובניו מברכין לו'; אי אמרת בשלמא דאורייתא,
אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן, אתי דרבנן
ומפיק דאורייתא?

ולטעמין קטן בר חיובא הוא? אלא הכא במאי עסקינן? - כגון
שאכל שיעורא דרבנן (כגון כזית לרבי מאיר, וכביצה לרבי יהודה, דמדאורייתא ואכלת ושבעת

וברכת כתיב, אבל בשיעור כי האי - לא מחייב אלא מדרבנן), דאיתי (קטן ד) רבנן ומפיק (גדול) דרבנן.

דרש רב עזירא, זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי: אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם! כתוב בתורתך (דברים י"ז) [כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדני האדנים האל הגדל הגבר ונורא] אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד - והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר ו', כו) 'ישא ה' פניו אליך [וישם לך שלום]! אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה (דברים ח', ו) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך [על הארץ הטובה אשר נתן לך] והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה (עד כזית לרבי מאיר, עד כביצה לרבי יהודה, דתנן (לקמן פ', מ"ב; דף מה.) 'על כמה מזמנין? [רבי מאיר אומר:] עד כזית; רבי יהודה אומר: עד כביצה) ! ?

תתת

משנה :

בעל קרי (מתקנת עזרא ואילך, שתקן טבילה לבעלי קריין לעסוק בתורה, כדאמרינן בבבא קמא בפרק 'מחורבה' (דף ע"ב:)) מהרהר (קרית שמע) בלבבו (כשמגיע זמן המקרא) ואינו מברך (אפילו בהרהור) לא לפניו ולא אחריה (כיון דברכות לאו מדאורייתא מחייב לא אצרכוהו רבנן), ועל המזון מברך לאחריו [בהרהור] (דחיובא דאורייתא הוא) ואינו מברך לפניו (דלאו דאורייתא הוא); רבי יהודה אומר: מברך לפניו ולאחריהם (בגמרא מפרש לה).

גמרא :

אמר רבינא: זאת אומרת הרהור כדבור דמי (וכל אדם נמי יוצא ידי חובתו בהרהור), דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי - למה מהרהר (מה מועיל)? אלא מאי, הרהור כדבור דמי? יוציא בשפתיו?! כדאשכחן בסיני (שהפרישן מִאֶשָּׁה, דכתיב אל תגשו אל אשה (שמות י"ט, טו), ועל פרישה זו סמך עזרא לתקן טבילה לבעלי קריין קודם שיעסקו בתורה, דכתיב (דברים י"ז, ט) והודעתם לבניך, וסמך ליה [פסוק י'] יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, כדאמרינן לקמן בפרקין (דף כא:)) ורב חסדא אמר: הרהור לאו כדבור דמי, דאי סלקא דעתך הרהור כדבור דמי - יוציא בשפתיו?! אלא מאי, הרהור לאו כדבור דמי? למה מהרהר? אמר רבי אלעזר: כדי שלא יהו כל העולם עוסקין בו [בקריית שמע] והוא יושב ובטל. ונגרוס בפרקא אחרינא? אמר רב אדא בר אהבה: בדבר שהצבור עוסקין בו.

(ברכות כא, א)

והרי תפלה, דדבר שהצבור עוסקין בו, ותנן [ברכות פ"ג מ"ה]: 'היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי - לא יפסיק אלא יקצר' (כל ברכה וברכה); טעמא דאתחיל, הא לא אתחיל לא יתחיל? שאני תפלה, דלית בה מלכות שמים (אין 'מלך העולם' בברכות של י"ח). והרי ברכת המזון לאחריו, דלית בה מלכות שמים, ותנן 'על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו'?! אלא קרית שמע וברכת המזון דאורייתא, ותפלה דרבנן. (הכי גרסינן: והרי ברכת המזון לפניו דאית בה מלכות שמים כו'. לישנא אחרינא 'שאני תפלה דלית בה מלכות שמים'; קבלת מלכות שמים כדאיתא בקרית שמע: שמקבל עליו את השם לאדון ולמלך מיוחד, ולהאי לישנא גרסינן 'והרי ברכת המזון לאחריו דלית בה מלכות שמים', ולשון זה נראה שהוא עיקר, מדמשני ליה 'אלא קרית שמע וברכת המזון דאורייתא' - והאי בלאחריו עסקינן! ואי ללישנא קמא, הא לא איירי בברכת המזון לאחריו בדאיתקפיה דלהדרי תלמודא עילויה 'אלא קרית שמע וברכת המזון דאורייתא כו'. ואית דגרסי הכא בלשון קושיא: קרית שמע דרבנן היא? אלא קרית שמע, דאית בה מלכות שמים וברכת המזון דאורייתא, לאפוקי תפלה דרבנן ואין בה מלכות שמים; למאן דגרס הכי מפרשינן לקמן 'בשכבך ובקומך בדברי תורה כתיב').

אמר רב יהודה: מניין לברכת המזון לאחריה מן התורה? - שנאמר (דברים ח', ו) ואכלת ושבעת וברכת [את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך]; מניין לברכת התורה לפניו מן התורה? - שנאמר (דברים לב, א) כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו. (כשבא משה לפתוח בדברי שירה, אמר להם לישראל: אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמן: כי שם ה' אקרא - בברכה, אתם הבו גדל לאלהינו - באמן; הכי מפרשי לה במסכת יומא (דף לז.).

אמר רבי יוחנן: למדנו ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר, וברכת המזון לפנייה מן ברכת התורה מקל וחומר: ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר: ומה מזון שאין טעון לפניו (כלומר: שלא מצינו לו מקרא מפורש לברך לפניו) טעון לאחריו (כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת), תורה שטעונה לפנייה (כדאמרן) - אינו דין שטעונה לאחריה? וברכת המזון לפנייה מן ברכת התורה מקל וחומר: ומה תורה שאין טעונה לאחריה טעונה לפנייה, מזון שהוא טעון לאחריו אינו דין שיהא טעון לפניו?

איכא למפרך (בתרוייהו): (כשאתה בא ללמוד תורה מן המזון - איכא למפרך): מה למזון שכן נהנה? (וכשאתה בא ללמוד מזון מן התורה איכא למפרך): ומה לתורה שכן חיי עולם (חיי העולם הבא)? ועוד, תנן: 'על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו'?

תירובתא.

אמר רב יהודה: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - אינו חוזר וקורא; ספק אמר 'אמת ויציב' ספק לא אמר - חוזר ואומר 'אמת ויציב', מאי טעמא? קריאת שמע דרבנן (לקמן פריך לה), 'אמת ויציב' דאורייתא (שמזכיר בה יציאת מצרים, דחיובא דאורייתא היא, דכתיב למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים (דברים טז, ג))!

מתיב רב יוסף: (דברים טז, ג) [ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך] ובשכבך ובקומך?

אמר ליה אביי: ההוא - בדברי תורה כתיב.

תנן [ברכות פ"ג מ"ד]: 'בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפנייה ולא לאחריה, ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו', ואי סלקא דעתא אמת ויציב דאורייתא - לברוך לאחריה?

מאי טעמא מברך: אי משום יציאת מצרים - הא אדכר ליה בקריאת שמע, ונימא הא ולא לבעי הא?

קריאת שמע עדיפא דאית בה תרתי (יציאת מצרים ומלכות שמים).

ורבי אלעזר אמר: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - חוזר וקורא קרית שמע (קסבר קרית שמע דאורייתא היא); ספק התפלל ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל.

ורבי יוחנן אמר: ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו! [עיין ברא"ש] ואמר רב יהודה אמר שמואל: היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל - פוסק ואפילו באמצע ברכה.

איני! והאמר רב נחמן: כי הוינן בי רבה בר אבוה, בען מיניה: הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת: מהו שיגמרו (את הברכה אם נזכר באמצע הברכה באחת מן הברכות שטעה)? ואמר לן: גומרין כל אותה ברכה! הכי? השתא: התם - גברא בר חיובא הוא, ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא - הא צלי ליה!

(ב'הלכות גדולות' פסק הלכה כרבי יוחנן בספק, והלכה כשמואל בודאי התפלל.)

ואמר רב יהודה אמר שמואל: התפלל ונכנס לביהכ"נ ומצא צבור שמתפללין, אם יכול לחדש בה דבר - יחזור ויתפלל, ואם לאו - אל יחזור ויתפלל.

וצריכא: דאי אשמעינן קמייתא, [הוה אמינא] הני מילי יחיד ויחיד (כשהתפלל תחלה היה יחיד, וכששכח שהתפלל והתחיל להתפלל היה ביחיד)

(ברכות כא, ב)

או צבור וצבור (בין בראשונה בין בשניה היה עם הצבור, כגון עשרה אחר עשרה חה עמהם בשתייהן, ששכח שהתפלל עם הראשונים), אבל יחיד לגבי צבור כמאן דלא צלי דמי - קא משמע לן;

ואי אשמעינן הכא, [הוה אמינא] משום דלא אתחיל בה, אבל התם דאתחיל בה - אימא לא? - צריכא.

אמר רב הונא: הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ למודים - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל.

רבי יהושע בן לוי אמר: אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ לקדושה – יתפלל, ואם לאו – אל יתפלל. במאי קא מפלגי?

מר סבר יחיד אומר קדושה, ומר סבר אין יחיד אומר קדושה; (רב הונא סבר יחיד המתפלל עם הצבור אומר "קדוש", הלכך אם לא גמר עד שלא יגיע ש"צ ל"קדוש" – לית לן בה, אבל "מודים", אף על פי שיחיד אומר "מודים", אם אינו אומר עם הצבור – הרואה את כולם כורעים והוא אינו כורע נראה ככופר במי שחבריו משתחוין לו.)

וכן אמר רב אדא בר אבהו: מניין שאין היחיד אומר קדושה? – שנאמר (ויקרא כב, לב) [ולא תחללו את שם קדש] ונקדשתי בתוך בני ישראל [אני ה' מקדשכם]: כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי משמע?

דתני רבנאי אחיה דרבי חייא בר אבא: אתיא תוך תוך: כתיב הכא 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' וכתוב התם (במדבר טז, כא) הבללו מתוך העדה הזאת [ואכלה אתם כרגע]: מה להלן עשרה אף כאן עשרה, ודכולי עלמא מיהת מפסק לא פסיק (תפלתו לקדושה: לענות עם הצבור, וכן למודים). איבעיא להו: מהו להפסיק ל'יהא שמו הגדול מבורך'? כי אתא רב דימי אמר רבי יהודה ורבי שמעון תלמידי דרבי יוחנן אמרי: לכל אין מפסיקין חוץ מן 'יהא שמו הגדול מבורך', שאפילו עוסק במעשה מרכבה – פוסק! ולית הלכתא כותיה.

ר' יהודה אומר: מבורך לפנייהם ולאחרייהם: למימרא דקסבר רבי יהודה בעל קרי מותר בדברי תורה? והאמר רבי יהושע בן לוי: מניין לבעל קרי שאסור בדברי תורה? – שנאמר (דברים טז, ד) [רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך] והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה [פסוק י] יום אשר עמדת [לפני ה' אלקיך בחרב באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון]; מה להלן בעלי קריין אסורין אף כאן בעלי קריין אסורין! וכי תימא רבי יהודה לא דריש סמוכים, והאמר רב יוסף: אפילו מאן דלא דריש סמוכים בכל התורה – במשנה תורה דריש, דהא רבי יהודה לא דריש סמוכין בכל התורה כולה ובמשנה תורה דריש (והאי קרא במשנה תורה הוא נאמר)!

ובכל התורה כולה מנא לן דלא דריש?

דתניא [דומה למכילתא משפטים מסכת דניקין פרשתא יז, ושם במקום בן עזאי – רבי יוסי הגלילי]: 'בן עזאי אומר: נאמר (שמות כב, יז) מכשפה לא תחיה (ולא פירש באיזו מיתה תמות), ונאמר (שמות כב, יח) כל שוכב עם בהמה מות יומת; סמכו – ענין לו (סמכתו פרשת מכשפה לא תחיה לשוכב עם בהמה), לומר: מה שוכב עם בהמה בסקילה (כדאמרין לה בסנהדרין פרק 'ארבע מיתות' (דף נד:) בגזרה שוה ד'תהרגו' דהכא [ויקרא כ, טו: ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרגו] מ'כי הרוג תהרגו' דמסית [דברים יג, יז]) – אף מכשפה נמי בסקילה. אמר ליה רבי יהודה [במכילתא: יהודה בן בתירה]: וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לזה לסקילה (אמר ליה רבי יהודה וכי מפני שסמכו הענין לשוכב עם בהמה נוציא זה המכשף לסקילה שהיא חמורה מכל מיתות שבתורה)? אלא (מקרא מפורש יש לו במקום אחר שהוא בסקילה): אוב וידעוני ככלל (לא תחיה ד) כל המכשפים היו, ולמה יצאו (בפני עצמן, כשהפרישן לסקילה, כדכתיב [ויקרא כ, כז] באבן ירגמו אותם דמיהם בם)? להקיש להן (את כל הכלל שזו מדה בתורה שכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא) ולומר לך: מה אוב וידעוני בסקילה – אף מכשפה בסקילה. ובמשנה תורה מנא לן דדריש?

דתניא: 'רבי אליעזר אומר: נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנו ומפותת בנו; רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ובמפותת אביו', ואמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא דרבי יהודה? – דכתיב (דברים כג, א) לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו: כנף שראה אביו לא יגלה; וממאי דבאנוסת אביו כתיב? – דסמיך ליה [לפניו, דברים כב, כט] ונתן האיש השוכב עמה [לאבי הנער חמשים כסף ולו תהיה לאשה; פסוק ל: תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו]. אמרי: אין, במשנה תורה דריש, והני סמוכין מבעי ליה לאידך דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: כל המלמד לבנו תורה – מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר חורב, שנאמר (דברים טז, ד) [רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך] והודעתם לבניך

ולבני בניך וכתוב בתורה [פסוק י] יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב [באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון].

תנן [ברכות 9, ג' מ"ו]: 'זב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע' (הרי היא כבעל קרי), המשמשת וראתה דם - צריכין טבילה (לענין טבילה שתקן עזרא לבעלי קריין לעסוק בתורה קאי, ולשאר טמאים לא הצריך [עזרא]), וקאמר הכא דאם יש לו טומאה אחרת עם הקרי שאינו יכול לצאת ממנה בטבילה זו, כגון זב ונדה - שהם טמאים טומאת שבעה - אפילו הכי צריך לטבול לקריו קודם שיעסוק בתורה); ורבי יהודה פוטר (קסלקא דעתא דאין טבילה זו מטהרתו מכל וכל) 'עד כאן לא פטר רבי יהודה אלא בזב שראה קרי, דמעיקרא לאו בר טבילה הוא, אבל בעל קרי גרידא - מחייב; וכי תימא הוא הדין דאפילו בעל קרי גרידא נמי פטר רבי יהודה, והאי דקא מפלגי בזב שראה קרי להודיען כחן דרבנן, אימא סיפא: 'המשמשת וראתה דם - צריכה טבילה' - למאן קתני לה (להשמיענו כח מי הוצרכו לחלוק בה)? אילימא לרבנן (להודיען כחן דמחייבי בה) - פשיטא: השתא: ומה זב שראה קרי (שקדמתו טומאת הזיבה מעיקרא) דמעיקרא (בשעה שראה קרי) לאו בר טבילה הוא מחייבי רבנן (ומחייבי ליה רבנן טבילה לקרי לדברי תורה), המשמשת וראתה דם - דמעיקרא בת טבילה היא (דטומאת קרי קדמה, וכשראתה הקרי ראויה היתה לטבול מיד) - לא כל שכן (דלא אתיא טומאת נדה שהיא אחרונה ומפקעה לטבילה שנתחייבה בה כבר)! אלא - לאו רבי יהודה היא (אלא לאו רבי יהודה קתני, להודיען דאפילו היכא דקדם הקרי אתיא טומאת נדה ומפקעה טבילה: דאין טבילה אלא המטהרת, ואי לרבי יהודה לית ליה תקנת עזרא - למה ליה לאשמעינן בהא? כל בעלי קריין נמי לא בעי טבילה לדברי תורה?), (הלכך על כרחך) ודוקא קתני לה

(ברכות כב, א)

'משמשת וראתה נדה אינה צריכה טבילה', אבל בעל קרי גרידא מחייב!

לא תימא (במתניתין) מברך, אלא מהרהר. ומי אית ליה לרבי יהודה הרהור? והתניא: 'בעל קרי שאין לו מים לטבול קורא קריאת שמע ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריו, ואוכל פתו ומברך לאחריו ואינו מברך לפניו, אבל מהרהר כלבו ואינו מוציא כשפתיו - דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: כין כך וכין כך מוציא כשפתיו?!' אמר רב נחמן בר יצחק: עשאן רבי יהודה (לברכת המזון) כהלכות דרך ארץ (שמות לשנותה בעל קרי כדבריו), דתניא: (דברים ט, ט) [רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר יסורו מלבבך כל ימי חייך] והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתוב בתורה [פסוק י] יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב [באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון]; מה להלן באימה וכיראה וברית וכו' [ספרא שמיני מכילתא דמילואים משנה לו] (דכתיב וירא העם וינועו וגו') (שמות כ, ט) - אף כאן באימה וכיראה וברית וכו'; מכאן אמרו: (כל הסמאים): הזבים והמצורעים ובאין על נדות (אם טבלו לקריין לדברי תורה*) - מותרים לקרות בתורה (שאף הם יכולים להיות באימה וברית) ובנביאים ובכתובים, לשנות במשנה וגמרא, ובהלכות ובאגדות, אבל בעלי קריין אסורים (אבל בעל קרי אינו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת); (*הטבילה אינה עולה להם לטהרם מטומאת בועל נדה שהיא שבעת ימים, אבל לתקנת עזרא עולה להם, כדתנן במתניתין זב שראה קרי ונדה כו' צדיקין טבילה)

רבי יוסי אומר: שונה הוא ברגליות (במשניות השגורות בפיו, שהוא מוציאן מפיו במרוצה ואין צריך להאריך בהן), ובלבד שלא יציע את המשנה (בטעמי פירושיהן); רבי יונתן בן יוסף אומר: מציע הוא את המשנה ואינו מציע את הגמרא (ואינו מציע את המדרש גרסינן, מפני שצריך הוא תמיד להזכיר בו את הפסוקים שהוא דורש); רבי נתן בן אבישלום אומר: אף מציע את הגמרא, ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו (שבמקראות הנדרשים); רבי יוחנן הסנדלר תלמידו של רבי עקיבא משום רבי עקיבא אומר: לא יכנס למדרש כל עיקר (לא להציע ולא לשנות אבל לבית המדרש הוא נכנס ושותק) ואמרי לה: 'לא יכנס לבית המדרש כל עיקר' רבי יהודה אומר: שונה הוא בהלכות דרך ארץ (כגון דרכן של תלמידי חכמים, שהיא ברייתא [נמסכת כלה רבתי 9, ג' מ"א], ופרק 'בן עזאי': 'הנותן אדבעה דברים אל לבו...') [נמסכת כלה רבתי 9, פ"ו]; מעשה ברבי יהודה שראה קרי והיה מהלך על גב הנהר; אמרו לו תלמידיו: רבינו שנה לנו פרק אחד בהלכות דרך ארץ! ירד וטבל

ושנה להם; אמרו לו: לא כך למדתנו רבינו: שונה הוא בהלכות דרך ארץ?
אמר להם: אף על פי שמיקל אני על אחרים - מחמיר אני על עצמי.
תניא: 'רבי יהודה בן בתירא היה אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה;
מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה מרבי יהודה בן בתירא (בעל קרי היה); אמר ליה: בני! פתח פיך ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלין טומאה, שנאמר (ידמיהו כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' [וכפטיש יפצץ סלע]: מה אש אינו מקבל טומאה - אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה.'
אמר ר' מר: 'מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא' - מסייע ליה לרבי אלעאי (נראה בעיני דהכי גרסינן: א"ר אלעאי הלכה כר'. ולא גרסינן 'מסייע ליה'), דאמר רבי אלעאי אמר רבי אחא בר יעקב משום רבינו (רב): הלכה מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא.
כתנאי: 'מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא - דברי רבי מאיר;
רבי יהודה בן גמליאל אומר משום רבי חנינא בן גמליאל: זה וזה אסור'
ואמרי לה 'זה וזה מותר'
מאן דאמר 'זה וזה אסור' - כרבי יוחנן הסנדלר; מאן דאמר 'זה וזה מותר' - כרבי יהודה בן בתירא.
אמר רב נחמן בר יצחק: נהוג עלמא כהני תלת סבי (וכוליהו לקולא): כרבי אלעאי בראשית הגז, כרבי יאשיה בכלאים, כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה;
כרבי אלעאי בראשית הגז - דתניא: 'דבי אלעאי אומר: ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ' (בשחיטת חולין יליף טעמא, בפרק 'הזרוע');
כרבי יאשיה בכלאים, כדכתיב (דברים כב, ט) לא תזרע כרמך כלאים [פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם]: 'דבי יאשיה אומר: לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן (שלשתן) במפולת יד (דהו להו כלאי זרעים וכלאי הכרם כאחת)';
כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה, דתניא: 'רבי יהודה בן בתירא אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה'
כי אתא זעירי, אמר: בטלוה לטבילותא (דבעלי קריין), ואמרי לה 'בטלוה לנטילותא';
מאן דאמר 'בטלוה לטבילותא' - כרבי יהודה בן בתירא; מאן דאמר 'בטלוה לנטילותא' - כי הא: דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא.
תנו רבנן: 'בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים - טהור; נחום איש גס זו לחשה לרבי עקיבא, ורבי עקיבא לחשה לבן עזאי, ובן עזאי יצא ושנאה לתלמידיו בשוק'; פליגי בה תרי אמוראי במערבא: רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד תני 'שָׁנָא' וחד תני 'לחשה' (בבן עזאי 'לחשה לתלמידים'); מאן דתני 'שנאה' - משום בטול תורה ומשום בטול פריה ורביה (שהיו נמנעים מתשמיש מפני טורח הטבילה), ומאן דתני 'לחשה' - שלא יהו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים.
אמר רבי ינאי: שמעתי שמקילין בה (במרצאות או בנתינת תשעה קבין) ושמעתי שמחמירין בה (בארבעים סאה), וכל המחמיר בה על עצמו - מאריכין לו ימיו ושנותיו.
אמר רבי יהושע בן לוי: מה טיבן של טובלי שחרין (בעלי קריין הטובלין שחרית)?
'מה טיבן?' הא איהו דאמר (לעיל בריש שמעתי) 'בעל קרי אסור בדברי תורה';
הכי קאמר: מה טיבן בארבעים סאה? אפשר בתשעה קבין?! מה טיבן בטבילה? אפשר בנתינה (תשעה קבין) ואף על גב דלא תנא לקמן אלא בחולה, סתם תלמידי חכמים חולים הם, כדאמר במסכת נדרים (דף מט:): כמאן מצלינן אקצירי ואמרעיי? - כרבי יוסי 'קצירי' = חולין; 'מרעיי' = רבנן) !

אמר רבי חנינא: גדר גדול גדרו בה (במה שהצריכו בארבעים סאה), דתניא: 'מעשה באחד שתבע אשה לדבר עבירה' (אותה אשה פנויה היתה, וחכמים גזרו על היחוד אף על הפנויה), אמרה לו: ריקא! יש לך ארבעים סאה שאתה טובל בהן? מיד פירש.

אמר להו רב הונא לרבנן: רבותי מפני מה אתם מזלזלין בטבילה זו (לנהוג כרבי יהודה בן בתירא)? אי משום צינה - אפשר במרחצאות (חמין)?! אמר ליה רב חסדא: וכי יש טבילה בחמין? אמר ליה: רב אדא בר אהבה קאי כוותך (דבעי טבילה זו במקוה כשאר טבילות).

רבי זירא הוה יתיב באגנא דמיא (גיגית) בי מסותא [בבית המרחץ]; אמר ליה לשמעיה: זיל ואיתי לי תשעה קבין ושדי עלואי. אמר ליה רבי חייא בר אבא: למה ליה למר כולי האי? והא יתיב בגווייהו?

אמר ליה: כארבעים סאה: מה ארבעים סאה בטבילה ולא בנתינה - אף תשעה קבין בנתינה ולא בטבילה. רב נחמן תקן חצבא בת תשעה קבין (ליתן מים לתלמידים עליהם שחרית קודם קריאת התורה); כי אתא רב דימי - אמר: רבי עקיבא ורבי יהודה גלוסטרוא אמרו: לא שנו (דסגי בנתינה) אלא לחולה (שראה קרי) לאונסו, אבל לחולה המרגיל (וממשיך את הקרי עליו: שמשמש מסתו) - ארבעים סאה. אמר רב יוסף: אתבר חצביה דרב נחמן (אינו צריך לנו, דחולה לאונסו לא שכיח) - כי אתא רבין, אמר: באושא הוה עובדא

(ברכות כב, ב)

בקילעא (כניסת הבית: חדר שלפני הטרקלין, שקורין פורטיג'ו בלע"ז) דרב אושעיא, אתו ושאלו לרב אסי, אמר להו: לא שנו אלא לחולה המרגיל, אבל לחולה לאונסו - פטור מכלום. אמר רב יוסף: אצטמיד (נתחזקו שבריו ונצמדו, כלומר: צורך לנו עוד בו) חצביה דרב נחמן! מכדי כולהו אמוראי ותנאי - בדעזרא קמיפלגי; ונחזי עזרא היכי תקן?

אמר אביי: עזרא תקן לבריא המרגיל ארבעים סאה, ובריא לאונסו תשעה קבין, ואתו אמוראי (רב דימי ורבין) ופליגי בחולה: מר סבר: חולה המרגיל כבריא לאונסו, וחולה לאונסו כבריא לאונסו; ומר סבר: חולה המרגיל - כבריא לאונסו, וחולה לאונסו - פטור מכלום.

אמר רבא: נהי דתקן עזרא טבילה, נתינה מי תקן, והאמר מר (גבי עשר תקנות, בבבא קמא בפרק 'מרובה') 'עזרא תקן טבילה לבעלי קריין'? אלא אמר רבא: עזרא תקן טבילה לבריא המרגיל ארבעים סאה, ואתו רבנן והתקינו לבריא לאונסו תשעה קבין, ואתו אמוראי וקא מיפלגי בחולה: מר סבר: חולה המרגיל כבריא המרגיל וחולה לאונסו כבריא לאונסו, ומר סבר: לבריא המרגיל ארבעים סאה, וחולה המרגיל כבריא לאונסו תשעה קבין, אבל לחולה לאונסו פטור מכלום.

אמר רבא: הלכתא: בריא המרגיל וחולה המרגיל - ארבעים סאה; ובריא לאונסו - תשעה קבין; אבל לחולה לאונסו - פטור מכלום. (אפולוגתא דאמוראי - הוא דפסק רבא, דפליגי אליבא דרבנן; מיהו השתא - אנן כרבי יהודה בן בתירא נהגין, כדאמר רב נחמן לעיל, ורב נחמן בר יצחק - בתרא הוה.) [##] וקשה: כיצד מתייחס רב יוסף לחציבא של רב נחמן הבתרא, הרי הוא היה לפני ה'בתרא'? אלא מסתבר שמדובר בר נחמן בדור של רב יהודה, רבו לש רב יוסף; אך אין זה פותר את בעיית ההלכה למעשה שאנו נוהגים.]

תנו רבנן: 'בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים - טהור; כמה דברים אמורים? - לעצמו (לעסוק בתורה לעצמו), אבל (ללמד) לאחרים - ארבעים סאה; רבי יהודה אומר: ארבעים סאה מכל מקום' ('ארבעים סאה' שאמרו - בכל ענין שהן; ולקמן מפרש לה).

רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, ורבי אלעזר ורבי יוסי ברכי חנינא, חד מהאי זוגא וחד מהאי זוגא - ארישא (פליגי ארישא בפירושא דמילתא דתנא קמא): חד אמר: הא דאמרת 'כמה דברים אמורים? - לעצמו

אבל לאחרים ארבעים סאה' - לא שנו אלא לחולה המרגיל, אבל לחולה לאונסו - תשעה קבין; וחד אמר: כל לאחרים, אפילו חולה לאונסו - עד דאיכא ארבעים סאה; וחד מהאי זוגא וחד מהאי זוגא - אסיפא (דב' יהודה): חד אמר: הא דאמר רבי יהודה 'ארבעים סאה מכל מקום', לא שנו אלא בקרקע, אבל בכלים - לא (לא תימא 'מכל מקום' דרבי יהודה - לאכשורי בכלי אתא, דאין כשר אלא ארבעים סאה בקרקע; ולקמן בעי: אם כן מאי 'מכל מקום'; וחד אמר: אפילו בכלים נמי. בשלמא למאן דאמר 'אפילו בכלים', היינו דקתני 'דבי יהודה אומר: ארבעים סאה מכל מקום'; אלא למאן דאמר 'בקרקע - אין, בכלים - לא, 'מכל מקום' לאתויי מאי? לאתויי מים שאובין.

רב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע, ורבא בר שמואל, כריכו ריפתא בהדי הדדי; אמר להו רב פפא: הבו לי לדידי לברוך, דנפול עילואי תשעה קבין; אמר להו רבא בר שמואל: תנינא: 'במה דברים אמורים? - לעצמו, אבל לאחרים - ארבעים סאה' (והכא נמי דלאפוקי אחרים ידי חובתן - כלאחרים דמי!) אלא הבו לי לדידי לברוך, דנפול עילואי ארבעים סאה ('דנפול עילואי' לאו דוקא, אלא טבלתי בארבעים סאה)! אמר להו רב הונא: הבו לי לדידי לברוך, דליכא עילואי לא האי ולא האי (לא הוצרכתי לא לזו ולא לזו שלא ראיתי קרי)! רב חמא טביל (ובירך) במעלי יומא דפסחא להוציא רבים ידי חובתן (רגיל היה לעשות כן דהוה ליה ללמד אחרים; ובשאר ימות השנה לא היה טובל אלא נותן עליו תשעה קבין), ולית הלכתא כוותיה (דכי היכי דלעצמו - בנתינה לאחרים נמי בנתינה; אי נמי דקיימא לן כרבי יהודה בן בתירא).

משנה:

היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי - לא יפסיק (תפלתו לגמרי) אלא יקצר (יקצר כל ברכה וברכה ואומר כל הברכות בקוצר); ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה - יעלה ויתכסה ויקרא, ואם לאו - יתכסה במים ויקרא; ולא יתכסה לא במים הרעים (מים סרוחים) ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים (ובגמרא (דף כה): מפרש כמה מיא רמי, ואזיל ומפרש לה ב'חסורי מחסרה והכי קתני': לא יקרא אצל מי רגלים עד שיתן לתוכן מים); וכמה ירחיק מהן (ממי רגלים) ומן הצואה? - ארבע אמות.

גמרא:

תנו רבנן: 'היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי - לא יפסיק אלא יקצר; היה קורא בתורה ונזכר שהוא בעל קרי - אינו מפסיק ועולה, אלא מגמגם וקורא (במרוצה); רבי מאיר אומר: אין בעל קרי ושאי לקרות בתורה יותר משלשה פסוקים (כגון בבית הכנסת, דאי אפשר לפחות, כדתנן (מגילה פ"ד מ"ד; דף כג): 'הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים')'. תניא אידך: 'היה עומד בתפלה וראה צואה כנגדו - מהלך לפניו עד שיזרקנה לאחריו ארבע אמות'; והתניא 'לצדדין' (אינו צריך להלך עד שתהא לאחריו)? לא קשיא: הא דאפשר (דאפשר לילך לפניו - ילך לפניו עד שתהא לאחריו) הא דלא אפשר (כגון יש נהר לפניו - מסתלק לצדדים).

היה מתפלל ומצא צואה במקומו - אמר רבה: אף על פי שחטא - תפלתו תפלה.

מתקיף ליה רבא: והא (משלי כא, כז) זבח רשעים תועבה [אף כי בזמה יבאנו]? אלא אמר רבא: הואיל וחטא, אף על פי שהתפלל - תפלתו תועבה.

תנו רבנן: 'היה עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו - פוסק עד שיכלו המים וחוזר ומתפלל' להיכן חוזר?

רב חסדא ורב המנונא: חד אמר חוזר לראש, וחד אמר למקום שפסק.

לימא בהא קמיפלגי :

(ברכות כג, א)

מר סבר: (כל המפטיק בתפלתו), אם שהה כדי לגמור את כולה - חוזר לראש (כדאמרין גבי קרית שמע לקמן בפירקין (דף כד:), ובשהה קא מיפלגי הכא), ומר סבר: למקום שפסק. אמר רב אשי: האי 'אם שהה' 'אם לא שהה' מיבעי ליה (במילתא דרב חסדא ורב המנונא מיבעי ליה לאפלוגי בין שהה ללא שהה; ומדלא אפליג - שמע מינה אפילו בדלא שהה קאמר)! אלא דכולי עלמא אם שהה כדי לגמור את כולה - חוזר לראש, והתם בדלא שהה קמיפלגי: דמר סבר גברא דחויא הוא (כשהתחיל להתפלל והיה צריך לנקביו - דחוי הוא מלהתפלל), ואין ראוי, ואין תפלה (הלכך מה שהתפלל - אינה תפלה וחוזר לראש), ומר סבר: גברא חזיא הוא, (אף על פי שאינו יכול להמתין עד שיסיים) ותפלתו תפלה (תפלתו מה שהתפלל קודם שתיתה - תפלה ראויה היא).

תנו רבנן: 'הנצרך לנקביו - אל יתפלל; ואם התפלל - תפלתו תועבה.'

אמר רב זביד, ואיתימא רב יהודה: לא שנו אלא שאינו יכול לשהות בעצמו, אבל אם יכול לשהות בעצמו - תפלתו תפלה. ועד כמה (יכול להעמיד עצמו מנקביו שיהא מותר להתחיל בתפלה)? אמר רב ששת: עד פרסה. איכא דמתני לה (להאי 'במה דברים אמורים') - אמתניתא (במתניתא גופא, ולא משמעתא דרב זביד ורב יהודה, וכי איירי אינהו - בשיעורא הוא דאיירי): 'במה דברים אמורים? - כשאין יכול לעמוד על עצמו, אבל אם יכול לעמוד על עצמו - תפלתו תפלה'; ועד כמה? אמר רב זביד: עד פרסה.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: הנצרך לנקביו - הרי זה לא יתפלל, משום שנאמר (עמוס ד, ב) [לכן כה אעשה לך ישראל עקב כי זאת אעשה לך] הכון לקראת אלהיך ישראל.

ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב (קהלת ד, יח) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים [וקרוב לשמע מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע]? שמור עצמך שלא תחטא (ותצטרך רגלך ללכת אל בית האלהים להביא חטאת), ואם תחטא - הבא קרבן לפני. 'וקרוב לשמוע' - אמר רבא: הוי קרוב לשמוע דברי חכמים, שאם חוטאים מביאים קרבן ועושים תשובה (בהבאת קרבן); 'מתת הכסילים זבח' (בלא תשובה): אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן ואין עושים תשובה 'כי אינם יודעים לעשות רע' - אי הכי צדיקים נינהו?! אלא: אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאים אם על הרעה הם מביאים; אמר הקב"ה: בין טוב לרע אינן מבחינים, והם מביאים קרבן לפני? רב אשי, ואיתימא רבי חנינא בר פפא - אמר: שמור נקיך (מבין רגליך) בשעה שאתה עומד בתפלה לפני (כמו להסך את רגליו (שמואל א כד, ד): שמור נקיך שלא יפיחו).

תנו רבנן [מסכת תפילין פ"א מ"א]: 'הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו כרחוק ארבע אמות ונכנס'; אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת: לא שנו אלא בית הכסא קבוע (שיש בו צואה; וכל בתי כסאות שבגמרא - על פני השדה הם בלא חפירה) אבל בית הכסא עראי (שזה מתחיל עכשיו לעשותו בית הכסא) - חולץ ונפנה לאלתר (ויאחז תפילין בידו, כדאמרין לקמן; ובקבוע נמי אווחון בידו, אלא שצריך לחלצן ברחוק ארבע אמות: שבזמן שהם בראשו הם בגלוי, וגנאי הדבר), וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניחן, מפני שעשאו בית הכסא קבוע.

איבעיא להו: מהו שיכנס אדם בתפילין (בראשו) לבית הכסא קבוע להשתין מים? רבינא שרי, רב אדא בר מתנא אסר; אתו שיילוה לרבא, אמר להו: אסור: חיישינן שמא יפנה בהן (גדולים); ואמרי לה שמא יפיח בהן.

תניא אידך: 'הנכנס לבית הכסא קבוע - חולץ תפילין כרחוק ארבע אמות ומניחן בחלון הסמוך לרשות הרבים, ונכנס; וכשהוא יוצא מרחיק ארבע אמות ומניחן - דברי בית שמאי; ובית הלל אומרים: אוחזן בידו ונכנס; רבי עקיבא אומר: אוחזן בבגדו ונכנס; 'בבגדו' סלקא דעתא? זימנין מישתלי להו ונפלי! אלא

אימא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס; ומניחם בחורין הסמוכים לבית הכסא (לפנים מן הגדר, בשדה שהוא נפנה בה - נותן בחורים שבכותל), ולא יניחם בחורין הסמוכים לרשות הרבים (חורי כותלי מחיצות השדה שאין עכברים מצוין במקום הילוך בני אדם, והוא יכנס לאחר הגדר לפנות) שמא יטלו אותם עובדי דרכים ויבא ליד חשד; ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפילין בחורין הסמוכים לרשות הרבים ובאת זונה אחת ונטלתן, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי! כיון ששמע אותו תלמיד כך - עלה לראש הגג ונפל ומת; באותה שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס. תנו רבנן: 'כראשונה היו מניחין תפילין בחורין הסמוכים לבית הכסא ובאין עכברים ונוטלין אותן; התקינו שיהו מניחין אותן בחלונות הסמוכות לרשות הרבים - ובאין עובדי דרכים ונוטלין אותן! התקינו שיהא אוחזן בידו ונכנס.'

אמר רבי מיאשא בריה דרבי יהושע בן לוי: הלכה גוללן (ברצועות שלהן) כמין ספר ואוחזן בימינו כנגד לבו (שלא בבגדו, כדי שלא יפלו). אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: ובלבד שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח (רצועה - שיש בה קדושה: שהרי בהן הוא קושרן, ובקשר נראה בעשייתו כמין דל"ת על שם אחת מאותיות של שדי והשי"ן עשויה בכותלי הקציצה החיצונה והיו"ד עשויה בראש רצועת תפילין של יד ורצועה קטנה מאד כפוף ראשה ונראית כמין יו"ד!) אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי זירא: לא שנו אלא שיש שהות ביום ללבשן, אבל אין שהות ביום ללבשן - עושה להן כמין כיס טפח ומניחן.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ביום (כשהוא חולצן בשביל בית הכסא) גוללן כמין ספר (כדאמרן) ומניחן בידו כנגד לבו, ובלילה (כשהוא חולצן בביתו על מנת להצניע עד הבקר) - עושה להן כמין כיס (דחללו) טפח (דחשיב הכלי 'אהל' להפסיק בינם לקרקע) ומניחן.

אמר אביי: לא שנו (דבעי טפח) אלא בכלי שהוא כליין (כיס העשוי לצרכן, דכליין קרוב להיות בטל אצלם, הילכך בעינן דבר הניכר שיהא חוצץ בפניהם), אבל בכלי שאינו כליין - אפילו פחות מטפח.

אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי: תדע שהרי פכין קטנים מצילין (בהיקף צמיד פתיל) באהל המת (ואף על גב דלא הוה טפח חייצי).

ואמר רבה בר בר חנה: כי הוה אזלינן בתריה דרבי יוחנן, כי הוה בעי למיעל לבית הכסא, כי הוה נקיט ספרא דאגדתא - הוה יהיב לן; כי הוה נקיט תפילין - לא הוה יהיב לן, אמר: הואיל ושרונהו רבנן (לאוחזן בידו משום שמירתן) -

(ברכות כג, ב)

ננטרן (ישמרוני אכניסם עמי וישמרוני מן המזיקין)!

אמר רבא: כי הוה אזלינן בתריה דרב נחמן, כי הוה נקיט ספרא דאגדתא - יהיב לן; כי הוה נקיט תפילין - לא יהיב לן, אמר: הואיל ושרונהו רבנן - ננטרן.

תנו רבנן: 'לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל (שאין דעתו מיושבת עליו בתפלה, שהרי לבו תמיד עליהן שלא יפלו מידו), ולא ישתין בהן מים, ולא יישן בהן - לא שינת קבע ולא שינת עדאי (שמא יפיח)'. אמר שמואל: סכין, ומעות, וקערה, וככר - הרי אלו כיוצא בהן (לענין תפלה, שדואג עליהן: שלא תפול הסכין ותזיקנו, והקערה תשפך, והמעות יאבדו, והככר יטנף).

אמר רבא אמר רב ששת: לית הלכתא כי הא מתניתא (דקתני לא ישתין בתפילין), דבית שמאי היא (דאמרי לעיל 'מניחן בחלון הסמוך לרשות הרבים ולא יכניסם בידו ויכנס), דאי בית הלל - השתא: (הא אמרי לעיל אוחזן בידו ונכנס) בית הכסא

קבוע שרי, בית הכסא עראי (כגון להשתין שאין אדם הולך בשבילים לבית הכסא והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית הכסא תחלה) מיבעיא?

מיתבי: 'דברים שהתירתי לך כאן - אסרתי לך כאן' מאי? לאו תפילין (שאמרו בית הלל 'אוחזן בידו ונכנס לבית הכסא קבוע', ולהשתין בהם אסור, כדמפרש טעמא לקמן)? אי אמרת בשלמא בית הלל 'התירתי לך כאן' - (בבית הכסא) קבוע, 'אסרתי לך כאן' - בית הכסא עראי; אלא אי אמרת בית שמאי, הא לא שרו (בבית הכסא קבוע) ולא מידי?

כי תניא ההיא (לאו לענין תפילין תניא, אלא) לענין (גלוי) טפח וטפחיים (דלגדולים אינו מגלה אלא טפח, ולקטנים מגלה טפחיים, ועלה קאי: 'גלוי טפחיים שהתירתי לך כאן - אסרתי לך כאן'), דתני חדא: 'כשהוא נפנה - מגלה לאחוריו טפח' (ולא יותר משום צניעות) ולפניו טפחיים (משום קילוח מי רגלים הנתזין למרחוק), ותניא אידך: 'לאחוריו טפח, ולפניו ולא כלום', מאי? לאו אידי ואידי באיש, ולא קשיא: כאן לגדולים כאן לקטנים (והיינו דקאמר לעיל 'דברים שהתירתי לך בבית הכסא עראי - אסרתי לך בקבוע')?!

ותסברא? אי בקטנים, לאחוריו טפח למה לי? אלא אידי ואידי בגדולים (ומתוך שהוא דוחק עצמו לגדולים הוא בא לידי קטנים), ולא קשיא: הא באיש הא באשה (הלכך באיש מלאחוריו טפח ומלפניו טפחיים, ובאשה מלפניה ולא כלום, והכי קאמר: הא דלעיל 'דברים שאסרתי לך' באשה - 'התירתי לך' באיש).

אי הכי (דלענין טפח וטפחיים קתני 'דברים שהתירתי לך כאן אסרתי לך כאן') - הא דקתני עלה (בסיפא דידה) 'זהו קל וחומר שאין עליו תשובה' (בדבר הזה יש לך להשיבני קל וחומר ואין לי עליו תשובה להחזיר לך) - מאי 'אין עליו תשובה' (אי אמרת בשלמא בתפילין קאמר, וכדאמרו, ובית הלל היא - היינו דקתני דיש כאן להקשות קל וחומר: השתא בית הכסא קבוע שרי, בית הכסא עראי מיבעיא? ואין לי תשובה להשיבך עליו; אלא אי אמרת לענין טפח וטפחיים - מאי קל וחומר יש להקשות כאן)? דרכא דמילתא הכי איתא (שהאיש צריך לגלות לפניו ולא האשה)! אלא לאו תפילין ותיובתא דרבא (תיובתא דרבא אמר רב ששת, דאמר 'בית שמאי היא ולא בית הלל', דאם כן לא משכחת מידי לאוקמה הך ברייתא דקתני 'מאי שהתירתי לך כאן אסרתי לך כאן')?

אמר רב ששת: תיובתא? מכל מקום קשיא: השתא בית הכסא קבוע שרי בית הכסא עראי לא כל שכן?

הכי קאמר: בית הכסא קבוע - דליכא ניצוצות (שיהא צריך לשפשפן בימינו מעל רגליו) - שרי; בית הכסא עראי (לקטנים) - דאיכא ניצוצות (הניתזין על גבי רגליו, ואמרינן במסכת יומא (דף לז) מצוה לשפשפן: שאסור לאדם שיצא בניצוצות שעל גבי רגליו, שמא יראה ככרות שפכה - ונמצא מוציא לעז על בניו שהם ממזרים, הילכך אי אפשר לאחוז תפילין בידו) - אסרי.

אי הכי אמאי 'אין עליו תשובה'? תשובה מעלייתא היא?!

הכי קאמר: הא מילתא (דתפילין דבית הכסא עראי וקבוע) תיתי לה בתורת טעמא (להתיר בבית הכסא קבוע את האסור בבית הכסא עראי, משום טעמא דניצוצות) ולא תיתי לה בקל וחומר, דאי איתא לה בתורת קל וחומר (לומר: דין הוא להקל בבית הכסא עראי - קל, ולהחמיר בבית הכסא - חמור, ולא תזול בתר טעמא אלא בתר חומרא וקולא, ואנן עבדינן איפכא) - זהו קל וחומר שאין עליו תשובה (אין לי עליו מה להשיבך, שאין לי למצוא שיהא בשום מקום בית הכסא עראי חמור מן הקבוע שאוכל להשיבך 'אם התירתי בקבוע שהוא קל בדבר פלוני נתייר בשל עראי שהוא חמור בה'; אבל טעמא איכא למאי דעבדינן: דהכא איכא ניצוצות והכא ליכא, ודבר זה לאו קל וחומר: לא קל ולא חמור).

תנו רבנן: 'הרוצה ליכנס לסעודת קבע' (וגנאי הוא שיצטרך לנקביו בתוך הסעודה), מהלך עשרה פעמים ארבע אמות - או ארבע פעמים עשר אמות (ובכל פעם ופעם בודק עצמו ויושב: אולי יוכל להפנות? שההילוך מוריד הגדולים לנקב), ויפנה, ואחר כך נכנס.

אמר רבי יצחק: הנכנס לסעודת קבע - חולץ תפיליו ואחר כך נכנס (שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו).

ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: מניחן על שלחנו וכן הדור לו (שיהו מזומנים לו ויחזור ויניחם בשעת ברכה).

ועד אימת?

אמר רב נחמן בר יצחק: עד זמן ברכה.

תני חדא: 'צורך אדם תפיליו עם מעותיו' (לא עם המעות ממש אלא שני קשרים זה אצל זה) באפוקסותו (סודר של ראשו), ותניא אידך 'לא יצור'!?

לא קשיא: הא דאזמניה הא דלא אזמניה (לההיא סודר לתפילין: דכיון דאזמניה - שוב אסור לצור בו מעות, מאחר שהקצו לכך [לתפילין]), דאמר רב חסדא: האי סודרא דתפילין דאזמניה למיצר ביה תפילין: צר ביה תפילין - אסור

למיצר ביה פשיטי; אַזמניה ולא צר ביה, צר ביה ולא אַזמניה - שרי למיצר ביה זוּזי (צר ביה אי אַזמניה – אֵין [אסור], אי לא אַזמניה - לא קדיש ושרי למיצר ביה, דהכי תניא בהדיא בסנהדרין (מח): *הניח בו תפילין - יניח בו מעות*!) ! ולאביי, דאמר 'הזמנה מילתא היא' (גבי אורג בגד למת, בסנהדרין בפרק 'נגמר הדין' (דף מח:)) - אַזמניה אף על גב דלא צר ביה, צר ביה אי אַזמניה - אסור, אי לא אַזמניה - לא.

בעא מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה: מהו שיניח אדם תפילין תחת מראשותיו (בלילה כשהוא ישן)? : תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי, שנוהג בהן מנהג בזיון, כי קא מיבעיא לי תחת מראשותיו - מאי?

אמר ליה: הכי אמר שמואל: מותר אפילו אשתו עמו. מיתיבי 'לא יניח אדם תפילין תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהם דרך בזיון, אבל מניחן תחת מראשותיו; ואם היתה אשתו עמו - אסור';

היה מקום שגבוה שלשה טפחים (למעלה מראשותיו ועליו נותן התפילין) או נמוך שלשה טפחים (או למטה מראשותיו יוצא מקום מן המטה) - מותר - תיובתא דשמואל?

אמר רבא: אף על גב דתניא תיובתא דשמואל - הלכתא כוותיה; מאי טעמא?

(ברכות כד, א)

כל לנטורינהו טפי עדיף (כמה שהוא מזהר על שמירתן מן העכברים ומן הגנבים טפי - עדיף להו מבזיוני). כל לנטורינהו טפי עדיף. להו מבזיוני כמה שהוא מזהר על שמירתן מן העכברים ומן הגנבים טפי עדיף להו מבזיוני והיכא מנח להו?

אמר רבי ירמיה: בין כר לכסת, שלא כנגד ראשו. והא תני רבי חייא 'מניחן ככובע' (הוא הכיס שלהם) תחת מראשותיו? דמפיק ליה למורשא דכובע לבר (שהתפילין נכרין בבליטתן בקצה הכיס והוא כמורשא).

בר קפרא צייר להו (קושרן) בכילתא (ביריעה הפרוסה סביבות מטתו) ומפיק למורשהו (בליטת הקשר שהתפילין בולטין מן היריעה) לבר (היה הופך לצד החוץ ולא לצד המטה).

רב שישא בריה דרב אידי מנח להו אשרשיפא (ספסל) ופריס סודרא עלוייהו.

אמר רב המנונא בריה דרב יוסף: זימנא חדא הוה קאימנא קמיה דרבא, ואמר לי: "זיל אייתי לי תפילין" - ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו, והוה ידענא דיום טבילה הוה (יום שטבלה אשתו דהוה ליה ליל תשמיש, והיינו כשמואל דאמר אפילו אשתו עמו), ולאגמורן הלכה למעשה הוא דעבד (מה שצוני להביאם לו - לא עשה אלא ללמדני הלכה לעשות מעשה כשמואל).

בעי מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה: שנים שישנים במטה אחת, מהו שזה יחזיר פניו ויקרא קרית שמע וזה יחזיר פניו ויקרא קרית שמע?

אמר ליה: הכי אמר שמואל: ואפילו אשתו עמו (שיחזיר פניו: דכל זמן שהן פונים פנים כנגד פנים פשיטא ליה דאסור, דאיכא הרהור נגיעת ערוה על ידי אברי תשמיש).

מתקיף לה רב יוסף: 'אשתו' [לעיל, כגב: ואם היתה אשתו עמו - אסור] ולא מיבעיא אחר!

אדרבה: אשתו כגופו (ורגיל בה וליכא הרהור כולי האי), אחר לאו כגופו! מיתיבי: 'שנים שישנים במטה אחת, זה מחזיר פניו וקורא וזה מחזיר פניו וקורא' ותניא אחריתי 'הישן במטה ובניו ובני ביתו כצדו - הרי זה לא יקרא קרית שמע אלא אם כן היתה טלית מפסקת ביניהן; ואם היו בניו ובני ביתו קטנים - מותר'; בשלמא לרב יוסף (דאמר: אשתו היא דשריא, אבל אחר לא) לא קשיא (מתוך להו למתניתא): הא באשתו הא באחר (והא דקתני צני ביתו - אינו אשתו), אלא לשמואל קשיא?

אמר לך שמואל: לרב יוסף מי ניחא? והתניא 'היה ישן במטה ובניו ובני ביתו' (ואשתו בכלל ביתו) במטה לא יקרא קרית שמע אלא אם כן היתה טליתו מפסקת ביניהן?!
אלא מאי אית לך למימר? אשתו לרב יוסף - תנאי היא? לדידי נמי תנאי היא (בין אשתו בין אחר פלוגתא דהני תנאי היא).

אמר מר: 'זה מחזיר פניו וקורא קרית שמע' והא איכא עגבות (אחוריים, דנגעי אהדדי)?
מסייע ליה לרב הונא, דאמר רב הונא: עגבות אין בהם משום ערוה.
לימא מסייע ליה לרב הונא: 'האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה' (ואף על פי שערום אסור לברך - אשה יושבת מותרת, שבישיבתה פניה שלמטה מכוסים בקרקע) מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש (מפני שהביצים והגיד בולטין ונראין, ואף על פי שמגולות עגבותיו; והיינו סיעתא)
תרגמה רב נחמן בר יצחק: כגון שהיו פניה טוחות (דבוקות ומכוסות) בקרקע. ('טוחות' משמע לשון שעיעות טיח חלק; שאינה בולטת; אפלייירש"א [מכוסה טיח, חלק] בלע"ז).

אמר מר 'אם היו בניו ובני ביתו קטנים - מותר'; ועד כמה?
אמר רב חסדא: תינוקת בת שלש שנים ויום אחד, ותינוק בן תשע שנים ויום אחד (שהוא זמן שהן באין לכלל ביאה);
איכא דאמרי תינוקת בת י"א שנה ויום אחד, ותינוק בן שתיים עשרה שנה ויום אחד (זמן שהן באות לכלל שערות, ושדיהן נכונין: שמשם ואילך באות לכלל [ביאה] שאדם מתאווה להן).
אידי ואידי - עד כדי (יחזקאל טז, ז) [רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים] שדים נכוננו ושערך צמח [ואת ערם ועריה].

אמר ליה רב כהנא לרב אשי: התם (גבי תפילין תחת מראשותיו) אמר רבא אף על גב דתויבתא דשמואל (דקאמר שמואל 'אפילו אשתו עמו') הלכתא כוותיה דשמואל, הכא (גבי שנים שהם ישינים, דקא שרי שמואל באשתו עמו) מאי?
אמר ליה: אטו כולהו בחדא מחתא מחתינהו (באריגה אחת ארגתם)? אלא היכא דאיתמר - איתמר, והיכא דלא איתמר - לא איתמר.

אמר ליה רב מרי לרב פפא: שער יוצא בבגדו (שנקב בגדו כנגד זקן התחתון ויצא מן השער בנקב) - מהו (מי הוי ערוה לקרות קרית שמע כנגדו? או לא)?
קרא עליה: שער שער (כלומר: מה בכך).
אמר רבי יצחק: 'טפח באשה ערוה'; למאי? אילימא לאסתכולי בה (אם אשת איש היא) - והא אמר רב ששת: למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים [שמות לה, כג]: הביאו חח ונוסם וטבעת וכומז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה' [תכשיטין שבחוץ = אצעדה וצמיד; הן הביאו אותן על כפרת הרהור עבירה שנסתכלו בבנות מדין; תכשיטין שבפנים = כומז: דפוס של בית הרחם שהיו עושין לבנותיהן, ונוקבין כתלי בית הרחם כדרך שנוקבין את האזנים, ותוחבין אותו, כדי שלא יזדקקו להן זכרים]? - לומר לך: כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף! אלא באשתו, ולקרית שמע (אם טפח מגולה בה - לא יקרא קרית שמע כנגדה).
אמר רב חסדא: שוק באשה (באשת איש) - ערוה (להסתכל; וכן באשתו לקרית שמע), שנאמר (ישעיהו מז, ב) [קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שבל] גלי שוק עברי נהרות, וכתוב (בתריה) (ישעיהו מז, ג) תגל ערותך וגם תראה חרפתך [נקם אקח ולא אפגע אדם].

אמר שמואל: קול באשה ערוה, שנאמר (שיר השירים ב, ד) [יונתי בחגי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך] כי קולך ערב ומראך נאוה (מדמשבח לה קרא בגוה [קולך ערב] - שמע מינה תאוה היא).
אמר רב ששת: שער באשה - ערוה, שנאמר (שיר השירים א, ז; ו, ה) שערך כעדר העזים.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתיבי: 'התולה תפיליו (ביתד) - יתלו לו חייו; דורשי חמורות (גירסת רש"י: דורשי רשומות: קשרים וסתומים הכלולים בתורה; דורשי חמורות גרסינן והיא היא) אמרו (דברים כח, טו) והיו חיין תלואים לך מנגד [מנגד ופחדת לילה ויוםם ולא תאמין בחיך] - זה התולה תפיליו' (שהתורה חייו של אדם, ורמז לך הכתוב שיתלו חייו)?

לא קשיא: הא ברצועה הא בקציצה (ברצועה, והקציצה למטה - גנאי הוא להם; אבל תולה הוא אותם בקציצה, ותהא הקציצה מונחת על היתד, והרצועה למטה). ואיבעית אימא: לא שנא רצועה ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה (בתוך תיקן היו, ותלה התיק). אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא 'תיבעי הנחה כספר תורה' - קא משמע לן.

ואמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שגיהק (ריט"ר בלע"ז; פעמים שאדם מוציא מגופו לפיו נפיחה מתוך שובעו, וריחה כריח המאכל שאכל) ופיהק (באלי"ר בלע"ז; חיך מלקוחיו פותח להוציא רוח הפה מלא, כאדם שרוצה לישון או שעמד משינה) ונתעטש (שטרנד"ר בלע"ז) ורק (על גבי קרקע) (ויש שדורשים 'גיהק' נוטריקון: גו הקים = שטרילי"ר; פיהק - פיו הקים)

(ברכות כד, ב) וממשמש בבגדו (להעביר הכינה העוקצתו), אבל לא היה מתעטף (אם נפלה טליתו כשהוא מתפלל - לא היה נוטלה ומתעטף, שלא להפסיק); וכשהוא מפהק - היה מניח ידו על סנטרו (מנטו"ר בלע"ז, שלא תראה פתיחת פיו). מיתיבי: 'המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה; המגביה קולו בתפלתו' (כאילו אין הקב"ה שומע תפילת לחש, ומגביה הרבה) הרי זה מנביא השקר (דכתיב ויקראו בקול גדול (מלכים א' יח, כח)); ממהק ומפהק הרי זה מגסי הרוח ('וי"א ניכר שהוא מכוער' גרסין); המתעטש בתפלתו סימן רע לו, ויש אומרים ניכר שהוא מכוער; הרק בתפלתו כאילו רק בפני המלך?! בשלמא ממהק ומפהק - לא קשיא: כאן לאונסו כאן לרצונו, אלא מתעטש אמתעטש קשיא (דאין עטוש אלא לאונסו)? מתעטש אמתעטש נמי לא קשיא: כאן מלמעלה כאן מלמטה (מפיה בקול), דאמר רב זירא: הא מילתא אבלעא לי בי רב המנונא, ותקילא לי כי כולי תלמודאי (שקולה עלי וחביבה; לפי שהיה רגיל להתעטש): 'המתעטש בתפלתו סימן יפה לו: כשם שעושים לו נחת רוח מלמטה (שהעטוש נחת רוח לאדם) - כך עושין לו נחת רוח מלמעלה (מן השמים, למלאות שאלתו)!' אלא רק ארק קשיא? רק ארק נמי לא קשיא: אפשר כדרב יהודה, דאמר רב יהודה: היה עומד בתפלה ונזדמן לו רוק - מבליעו בטליתו, ואם טלית נאה הוא - מבליעו באפרקסותו (אפרקסותו = סודר שבדאשו, ושני ראשין תלויין בפניו).

רבינא הוה קאי אחורי דרב אשי, נזדמן לו רוק; פתקיה (זרקו) לאחוריה. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב יהודה 'מבליעו באפרקסותו'? אמר ליה: אנא - אנינא דעתאי.

המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה: אמר רב הונא: לא שנו אלא שיכול לכוין את לבו בלחש, אבל אין יכול לכוין את לבו בלחש - מותר; והני מילי ביחיד, אבל בצבור - אתי למיטרד צבורא.

רבי אבא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה (לא היה נראה אליו), דהוה קא בעי למיסק לארעא דישראל (לפי שהיה רבי אבא חפץ לעלות לא"י ורב יהודה אוסר לו), דאמר רב יהודה: כל העולה מבבל לא"י - עובר בעשה, שנאמר (ירמיהו כז, כב) בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה' (והעליתם והשיבתים אל המקום הזה) (לפיכך לא היה נכנס לבית המדרש); אמר: "איזיל ואשמע מיניה מילתא מבית וועדא (מבית המדרש, מבחוץ), והדר אפיק"; אזל אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרב יהודה 'היה עומד בתפלה ונתעטש (מלמטה) - ממתין עד שיכלה הרוח (מגופו שנודף מאותו רוח) וחוזר (למקום שפסק) ומתפלל'; איכא דאמרי 'היה עומד בתפלה ובקש להתעטש מרחיק לאחריו ארבע אמות ומתעטש וממתין עד שיכלה הרוח וחוזר ומתפלל, ואומר (בתוך התפלה, דהא מופסקת ועומדת כבר על ידי הרוח; לפיכך יכול להפסיק נמי ולומר דבר זה באמצע): "ריכונו של עולם! יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים; גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו בחיינו, ובאחריתנו רמה ותולעה" -

ומתחיל ממקום שפסק'; אמר ליה: אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה - דיי.

תנו רבנן: 'היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו מפני הצנה - חוצץ בטליתו על צוארו' (מה שיש מן הטלית ולמעלה מן כתפיו - מדביק בצוארו; ובישן ערום קאמר) וקורא קרית שמע; ויש אומרים על לבו'; ותנא קמא, הרי לבו רואה את הערוה?

קסבר לבו רואה את הערוה מותר. אמר רב הונא אמר רבי יוחנן: היה מהלך במבואות המטונפות - מניח ידו על פיו וקורא קרית שמע; אמר ליה רב חסדא: האלהים! אם אמרה לי רבי יוחנן בפומיה לא צייתנא ליה

איכא דאמרי: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי: היה מהלך במבואות המטונפות - מניח ידו על פיו וקורא קרית שמע. אמר ליה רב חסדא: האלהים! אם אמרה לי רבי יהושע בן לוי בפומיה לא צייתנא ליה.

ומי אמר רב הונא הכי? והאמר רב הונא: 'תלמיד חכם אסור לו לעמוד במקום הטנופת, לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי הרהור תורה'?

לא קשיא: כאן בעומד כאן במהלך. ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: 'בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא', וכי תימא הכא נמי 'כאן בעומד כאן במהלך' - איני!; והא רבי אבהו קא אזיל בתריה דרבי יוחנן, והוה קא קרי קרית שמע; כי מטא במבואות המטונפות - אשתיק; אמר ליה לרבי יוחנן: להיכן אהדר? אמר ליה: אם שהית כדי לגמור את כולה - חזור לראש!

הכי קאמר ליה: לדידי - לא סבירא לי (לא הייתי מזקיקו להפסיק); לדידך, דסבירא לך - אם שהית כדי לגמור את כולה חזור לראש. תניא כותיה דרב הונא, תניא כותיה דרב חסדא: תניא כותיה דרב הונא: 'המהלך במבואות המטונפות - מניח ידו על פיו ויקרא קרית שמע'. תניא כותיה דרב חסדא: 'היה מהלך במבואות המטונפות - לא יקרא קרית שמע, ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא - פוסק'; לא פסק מאי?

אמר רבי מיאשה בר בריה דרבי יהושע בן לוי: עליו הכתוב אומר (יחזקאל כ,כה) וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם; רבי אסי אמר: (ישעיהו ה,יח) הוי מושכי העון בחבלי השוא [וכעבות העגלה חטאה] ('בחבלי השוא' - בחבליים שאינם חזקים אלא נוחין להנתק הן - מושכין העון על עצמם; אף זה, על ידי דבור בעלמא הוא נענש);

רב אדא בר אהבה אמר מהכא: (במדבר טו,לא) כי דבר ה' בזה [ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה].

ואם פסק מה שכרו? אמר רבי אבהו: עליו הכתוב אומר (דברים לב,מ) (כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם) ובדבר הזה תאריכו ימים [על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה] (ובדבר הזה: בשביל דבור זה שנוהרתם עליו תאריכון ימים).

אמר רב הונא: היתה טליתו חגורה לו על מתניו (לכסותו ממתניו ולמטה, אף על פי שממתניו ולמעלה הוא ערום) - מותר לקרות קרית שמע. תניא נמי הכי: היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק חגורה על מתניו - מותר לקרות קרית שמע,

(ברכות כה,א) אבל לתפלה - עד שיכסה את לבו. (אבל לתפלה צריך הוא להדאות את עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל קרית שמע אינו מדבר לפני המלך.)

ואמר רב הונא: שכח ונכנס בתפילין לבית הכסא - מניח ידו עליהן עד שיגמור.

עד שיגמור סלקא דעתא?
אלא כדאמר ר"נ בר יצחק: עד שיגמור עמוד ראשון.
ולפסוק לאלתר וליקום?
משום דרבן שמעון בן גמליאל, דתניא: רבן שמעון בן גמליאל
אומר: עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן (חולי המצבה את הכרס);
סילון (של מרגלים) החוזר - מביא את האדם לידי ירקון (חולי ששמו
גלניצ"ה [אולי: צהבת]).

אתמר: צואה על בשרו, או ידו מונחת בבית הכסא (מחיצה יש בינו לבין בית
הכסא ופשט ידיו לפניו מן המחיצה): רב הונא אמר: מותר לקרות קרית שמע; רב
חסדא אמר: אסור לקרות קרית שמע.

אמר רבא: מאי טעמא דרב הונא? - דכתיב (תהלים קנ"ו) כל הנשמה תהלל יה
(הללויה) [כל הנשמה: הפה והחוטם בכלל ההילול ולא שאר אברים];
ורב חסדא אמר: אסור לקרות קרית שמע, מאי טעמא דרב חסדא? -
דכתיב (תהלים לה"י) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך [מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגזלו].

אתמר: ריח רע שיש לו עיקר (שהצואה מונחת שם ומסרחת); ושאיין לו עיקר = הפחת
(רוח): רב הונא אמר: מרחיק ארבע אמות (מן העיקר) וקורא קרית שמע
(ואף על פי שהריח בא אליו, וכגון שהיא לאחוריו שאינו רואה אותה), ורב חסדא אמר:
מרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (שהריח כלה שם) וקורא קרית
שמע.

תניא כותיה דרב חסדא: 'לא יקרא אדם קרית שמע לא כנגד צואת
אדם, ולא כנגד צואת כלבים, ולא כנגד צואת חזירים, ולא כנגד
צואת תרנגולים (ואף על פי שאין ריח), ולא כנגד צואת אשפה שריחה רע;
ואם היה מקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים - יושב
בצדו וקורא קרית שמע, ואם לאו מרחיק מלא עיניו;
וכן לתפלה: ריח רע שיש לו עיקר - מרחיק ארבע אמות ממקום
הריח וקורא קרית שמע.
אמר רבא: לית הלכתא כי הא מתניתא (דלעיל, דאסר צואת כלבים וחזירים בשאין בהם
עורות), אלא כי הא: דתניא 'לא יקרא אדם קרית שמע לא כנגד צואת
אדם ולא כנגד צואת חזירים ולא כנגד צואת כלבים בזמן שנתן
עורות לתוכן (אצואת כלבים וחזירים קאי, שדרכן לתתן בעבוד העורות; אבל צואת אדם - אפילו
בלא עורות, שהרי אין דרכן לתתן שם; הלכך על כרחך בלא עורות קאמר).

בעו מיניה מרב ששת: ריח רע שאין לו עיקר (הפחת רוח) - מהו?
אמר להו: אתו חזו הני ציפי דבי רב (מחצלות של בית המדרש), דהני גנו
והני גרסי (ואף על פי שדרך הישנים להפיח) ! והני מילי בדברי תורה (משום
דלא אפשר), אבל בקרית שמע - לא (יצא לחוץ ויקרא); ודברי תורה נמי לא
אמרן אלא דחבריה, אבל דידיה (הפיח הוא עצמו) - לא (ממתין עד שיכלה
הריח).

אתמר: צואה עוברת (אדם שנושאים לפניו גרף של רעי להעבירו): אביי אמר: מותר
לקרות קרית שמע (ואין צריך להפסיק), רבא אמר: אסור לקרות קרית שמע.
אמר אביי: מנא אמינא לה? - דתנן [נגעים פ"ג מ"ז]: ' (ולא בנושא את המת קאי:
דמת לא שנא עומד ולא שנא יושב ולא שנא הולך - אהל הוא; וגבי מצורע קתני לה בתורת כהנים [ספרא תוריע
פרשה ה פרק פרק יב משנה יד], דגלי ביה רחמנא ישיבה, דכתיב בדד יושב מחוץ למחנה מושבו [ויקרא יג, מו] - [מושב]
טמא; מכאן אמרו: עומד נמי כיושב דמי, דקביע, אבל מהלך לא קביע) הטמא עומד תחת האילן
והטהור עובר - טמא; טהור עומד תחת האילן וטהור עובר - טהור;
ואם עמד - טמא; וכן כאבן המנוגעת (הרי היא כמצורע שהקישוה הכתוב: זאת התורה
לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית [ויקרא יד, נד-נה])';

ורבא אמר לך: התם - בקביעותא תליא מילתא, דכתיב (ויקרא יג, מו) [כל ימי
אשר הנגע בו יטמא טמא הוא] בדד יושב מחוץ למחנה מושבו; הכא - (דברים כג, טו) [כי ה' אלקיך מתהלך
בקרב מחנהך להצילך ולתת איביך לפניך] והיה מחניך קדוש [ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך] אמר
רחמנא - והא ליכא!

אמר רב פפא: פי חזיר - כצואה עוברת דמי.

פשיטא! (דפי חזיר אינו בלא צואה!)?
לא, צריכא אף על גב דסליק מנהרא.

אמר רב יהודה: ספק צואה אסורה; ספק מי רגלים מותרים.
איכא דאמרי אמר רב יהודה: ספק צואה בבית מותרת (דאין דרך להניח צואה בבית), באשפה אסורה; ספק מי רגלים אפילו באשפה נמי מותרין.
סבר לה כי הא דרב המנונא, דאמר רב המנונא: לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד (לא אסרה תורה במי רגלים לקרות אלא כנגד עמוד הקלוח בלבד); וכדרכי יונתן, דרבי יונתן רמי: כתיב (דברים כג, יג) ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ (ולא הצריכו כסוי) וכתיב (דברים כג, יד) ויתד תהיה לך [על אזן] והיה בשבתך חוץ וחפרתה בה ושבת; וכסית את צאתך; הא כיצד? - כאן בגדולים כאן בקטנים; אלמא קטנים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד, הא נפול לארעא שרי, ורבנן הוא דגזרו בהו, וכי גזרו בהו רבנן - בודאן, אבל בספקן לא גזרו.

ובודאן עד כמה (ישהו על גבי קרקע ויהא אסור)?
אמר רב יהודה אמר שמואל: כל זמן שמטפיחין;
וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל זמן שמטפיחין;
וכן אמר עולא: כל זמן שמטפיחין.
גניבא משמיה דרב אמר: כל זמן שרשומן ניכר.
אמר רב יוסף: שרא ליה מריה לגניבא (ימחול לו רבונו דודאי שקר העיד משמיה דרב): השתא צואה אמר רב יהודה אמר רב 'כיון שקרמו פניה מותר' - מי רגלים מיבעיא?

אמר ליה אביי: מאי חזית דסמכת אהא? סמוך אהא: דאמר רבה בר רב הונא אמר רב 'צואה אפילו כחרס אסורה';
והיכי דמי 'צואה כחרס'?

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל זמן שזורקה ואינה נפרכת (היבשה נפרכת היא יותר מן הלחה);
ואיכא דאמרי: כל זמן שגוללה ואינה נפרכת. (חומרא היא: אף על פי שאם זורקה - נפרכת, הואיל ואינה נפרכת מגלגול - 'לחה' היא.)

אמר רבינא: הוה קאימנא קמיה דרב יהודה מדפתי, חזא צואה, אמר לי: עיין אי קרמו פניה (לשון קרום; טיל"א; כלומר: גלד מעט) אי לא.
איכא דאמרי הכי אמר ליה: עיין אי מפלאי אפלוויי (אם יש בה סדקים טדקים - 'יבשה' היא, ושרי).

מאי הוי עלה (דמי רגלים)?
אתמר: צואה כחרס, אמימר אמר אסורה, ומר זוטרא אמר מותרת;
אמר רבא: הלכתא: צואה כחרס אסורה, ומי רגלים - כל זמן שמטפיחין.

מיתיבי 'מי רגלים כל זמן שמטפיחין אסורין'; נבלעו (בארץ) או יבשו (על גבי אבנים בחמה) - מותרים; מאי לאו נבלעו דומיא דיבשו: מה יבשו דאין רשומן ניכר - אף נבלעו דאין רשומן ניכר; הא רשומן ניכר אסור, אף על גב דאין מטפיחין?!
ולטעמין אימא רישא: כל זמן שמטפיחין - הוא דאסור, הא רשומן ניכר - שרי! אלא מהא ליכא למשמע מינה.

לימא כתנאי: 'כלי שנשפכו ממנו מי רגלים - אסור לקרות קרית שמע כנגדו, ומי רגלים עצמן שנשפכו, נבלעו - מותר, לא נבלעו - אסור'; דבי יוסי אומר: כל זמן שמטפיחין 'מאי נבלעו' ומאי 'לא נבלעו' דקאמר תנא קמא? אילימא 'נבלעו' = דאין מטפיחין, 'לא נבלעו' = דמטפיחין, ואתא רבי יוסי למימר: כל זמן שמטפיחין - הוא דאסור, הא רשומן ניכר - שרי, היינו תנא קמא?! אלא 'נבלעו' = דאין רשומן ניכר, 'לא נבלעו' = דרשומן ניכר, ואתא רבי יוסי למימר: כל זמן שמטפיחין - הוא דאסור, הא רשומן ניכר - שרי!

לא! דכולי עלמא כל זמן שמטפיחין - הוא דאסור, הא רשומן ניכר שרי,

(ברכות כה, ב)
והכא בטופח על מנת להטפח איכא בינייהו (תנא קמא בעי על מנת להטפח, ורבי יוסי מחמיר).

ירד לטבול; אם יכול לעלות [ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה - יעלה ויתכסה ויקרא]:

לימא תנא סתמא כרבי אליעזר, דאמר 'עד הנץ החמה' (והלכה כמותו) ! ? אפילו תימא רבי יהושע, ודלמא כותיקין (קאמרה מתניתין 'עם הנץ החמה' אבל לכולי עלמא עד שלש שעות), דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה.

ואם לאו יתכסה במים ויקרא: והרי לבו רואה את הערוה ? (קסלקא דעתא כל אבר שאין דרכו לראות את הערוה [ורואה] אותו בשעה שקורא בתורה - קרינן ביה ולא יראה בך ערות דבר [דברים כג, טו]). אמר רבי אלעזר, ואי תימא רבי אחא בר אבא בר אחא משום רבינו: במים עכורין שנו, דדמו כארעא סמיכתא, שלא יראה לבו ערותו.

תנו רבנן: 'מים צלוליין ישב בהן עד צוארו וקורא; ויש אומרים עוכרין ברגליו'.

ותנא קמא, והרי לבו רואה את הערוה ? קסבר לבו רואה את הערוה מותר. והרי עקבו רואה את הערוה ? קסבר עקבו רואה את הערוה מותר.

אתמר: עקבו רואה את הערוה מותר. נוגע, אביי אמר אסור, ורבא אמר מותר. רב זביד מתני לה להא שמעתא הכי; רב חיננא בריה דרב איקא מתני לה הכי: נוגע דברי הכל אסור; רואה ? - אביי אמר אסור, רבא אמר מותר: לא נתנה תורה למלאכי השרת (שאין להם ערוה; על כרחנו יש לנו ערוה, ואין אנו יכולים להשמר מכל זה). והלכתא: נוגע אסור, רואה מותר.

אמר רבא: צואה בעששית (לנטירנ"א בלע"ז, כלומר: מחיצת זכוכית או קלף דק מפסיק בנתיים, והיא נראית) - מותר לקרות קרית שמע כנגדה; ערוה בעששית - אסור לקרות קרית שמע כנגדה:

צואה בעששית מותר לקרות קרית שמע כנגדה, דצואה בכסוי תליא מילתא (וכסית את צאתך [דברים כג, יד]), והא מיכסיא! ערוה בעששית אסור לקרות קרית שמע כנגדה: (דברים כג, טו) [כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנך קדוש] ולא יראה בך ערות דבר [ושב מאחריך] אמר רחמנא, והא קמיתחזיא.

אמר אביי: צואה כל שהוא (מעט) - מבטלה ברוק (רוקק עליה ומכסה אותה ברוק).

אמר רבא: וברוק עבה.

אמר רבא: צואה בגומא - מניח סנדלו עליה וקורא קרית שמע.

בעא מר בריה דרבינא: צואה דבוקה בסנדלו מאי ? תיקו.

אמר רב יהודה: עכו"ם ערום - אסור לקרות קרית שמע כנגדו.

מאי איריא עכו"ם ? אפילו ישראל נמי ?

ישראל פשיטא ליה דאסור, אלא עכו"ם אצטריכא ליה: מהו דתימא 'הואיל וכתוב בהו (יחזקאל כג, ב) [ותעגבה על פלגשיהם] אשר בשר חמורים בשרם [וזרמת סוסים זרמתם], אימא כחמור בעלמא הוא' ? - קא משמע לן דאינהו נמי איקרו ערוה, דכתיב (בראשית ט, כג) [ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחרנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית] וערות אביהם לא ראו.

ולא יתכסה לא במים הרעים (סרוחיה=) ולא במי המשרה (ששורים שם הפשתן והקנבוס, והם מסריחים) עד שיטיל לתוכן מים:

וכמה מיא רמי ואזיל (כמה ישליך לתוכם ויבטלם? הלא מרובין הם!) ?

אלא הכי קאמר: לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל, ומי רגלים (ומי רגלים מועטין והם בכלי והוא בא לקרות קרית שמע אצלם) - עד שיטיל לתוכן מים ויקרא.

תנו רבנן: 'כמה יטיל לתוכן? - מים כל שהוא; רבי זכאי אומר: רביעית.'

אמר רב נחמן: מחלוקת לבסוף (שמי רגלים בכלי וזה נותן לתוכן מים בההיא קאמר ר' זכאי רביעית), אבל בתחלה (שקדמו המים למי רגלים) - (דברי הכל) כל שהן (שכשמיטיל מי רגלים בכלי לבסוף - ראשון ראשון שנופל לתוך המים מתבטל, ואף על פי שהם רבים והולכין - כבר בטלו); ורב יוסף אומר: מחלוקת לכתחלה אבל לבסוף דברי הכל רביעית. אמר ליה רב יוסף לשמעה: אייתי לי רביעיתא דמיא כרבי זכאי (אפילו בתחלה).

תנו רבנן: 'גרף של רעי ועביט של מי רגלים' (גרף ועביט - שניהם כלי חרס, אלא של רעי קרוי 'גרף' ושל מי רגלים קרוי 'עביט') - אסור לקרות קרית שמע כנגדן (הואיל ומיוחדין לכך) ואף על פי שאין בהן כלום; ומי רגלים עצמן (בכלי שאינו מיוחד להם) - עד שיטיל לתוכן מים; וכמה יטיל לתוכן מים? - כל שהוא.

רבי זכאי אומר: רביעית, בין לפני המטה (שאין המטה מפסקת בינו לבינם) בין לאחר המטה (שהמטה מפסקת ביניהם - אסור).

רבן שמעון בן גמליאל אומר: לאחר המטה קורא, לפני המטה אינו קורא, אבל מרחיק הוא ארבע אמות וקורא;

רבי שמעון בן אלעזר אומר: אפילו בית מאה אמה - לא יקרא עד שיוציאם, או שיניחם תחת המטה (כאילו היו טמונים בארץ). (ולא גרסינן 'כלי בתוך כלי')

איבעיא להו: היכי קאמר (רבן שמעון בן גמליאל): 'אחר המטה קורא - מיד, לפני המטה מרחיק ארבע אמות וקורא'? או דלמא הכי קאמר: 'לאחר המטה מרחיק ארבע אמות וקורא, לפני המטה אינו קורא כלל?'

תא שמע, דתניא: 'רבי שמעון בן אלעזר אומר: אחר המטה קורא מיד, לפני המטה מרחיק ארבע אמות; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו בית מאה אמה - לא יקרא עד שיוציאם או שיניחם תחת המטה.'

בעיין איפשיטא לן (שאלתנו נתפרשה לה בחלוק שבין לפני המטה ולאחר המטה); מתנייתא (מיהו) קשיין אהדדי (שהוחלפה שיטתו)!! איפוך בתרייתא.

מה חזית דאפכת בתרייתא איפוך קמייתא?

מאן שמעת ליה דאמר 'כוליה בית כארבע אמות דמי'? רבי שמעון בן אלעזר היא. (לא ידעתי היכן היא).

אמר רב יוסף: בעאי מיניה מרב הונא: מטה פחות משלשה - פשיטא לי (במניחין תחת המטה ורגליה קצרים שאין הימנה ולקרקע שלשה טפחים) דכלבוד דמי (והרי הן כטמונים); שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמנה, תשעה - מהו? אמר לי: לא ידענא; עשרה ודאי לא מיבעי לי (לא שאלתי ממנו, דנראה כאילו אינה תחתיה: מאחר שיש הפסק כל כך - אין זה כסוי).

אמר אביי: שפיר עבדת דלא איבעיא לך: כל עשרה - רשותא אחרייתא היא.

אמר רבא: הלכתא פחות משלשה כלבוד דמי; עשרה - רשותא אחרייתא היא; משלשה עד עשרה - היינו דבעא מיניה רב יוסף מרב הונא, ולא פשט ליה.

אמר רב: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר; וכן אמר באלי.

אמר רב יעקב ברה דבת שמואל: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר; ורבא אומר: אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

רב אחאי איעסק ליה לבריה בי רב יצחק בר שמואל בר מרתא, עייליה לחופה ולא הוה מסתייעא מילתא (דנישואין: שלא היה יכול לבעול); אזל בתריה לעיוני, חזא ספר תורה דמנחא; אמר להו: איכו השתא לא אתאי סכנתון לברי (כמעט סכנתם את בני למות בעונש העון), דתניא: 'בית שיש בו ספר תורה או תפילין - אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם, או שיניחם כלי בתוך כלי.'

אמר אביי: לא שנו אלא בכלי שאינו כליין, אבל בכלי שהוא כליין - אפילו עשרה מאני (וכולן כליין) כחד מאנא דמי.

אמר רבא: גלימא

(ברכות כו, א)
 אקמטרא (ארגז של ספרים; ובמגילה (דף כו): 'קמטרי דספרי'; וכן תרגם יונתן ובגנזי ברומים (יחזקאל כז, כד)
 'אלמין דהירין מחתיין בקמטריין'; וכן לאשר על המלתחה (מלכים ב' יב, כב) 'לדעל קמטרא' - ככלי בתוך
 כלי דמי (דהא גלימא - לאו כליין הוא) .

אמר רבי יהושע בן לוי: ספר תורה צריך לעשות לו מחיצה עשרה
 (ואם לאו - לא ישמש) .
 מר זוטרא איקלע לבי רב אשי, חזייה לדוכתיה (במקום מסתוו) דמר בר
 רב אשי דמנח ביה ספר תורה ועביד ליה מחיצה עשרה; אמר ליה:
 כמאן? , כרבי יהושע בן לוי? אימר דאמר רבי יהושע בן לוי דלית
 ליה ביתא אחרינא, מר - הא אית ליה ביתא אחרינא!
 אמר ליה: לאו אדעתאי (לא נתתי לבי) .

כמה ירחיק מהן ומן הצואה - ארבע אמות:
 אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: לא שנו אלא לאחוריו, אבל
 לפניו - מרחיק מלא עיניו, וכן לתפלה.
 איני! והא אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: 'עומד אדם כנגד בית
 הכסא (ברחוק ארבע אמות) ומתפלל'!
 הכא במאי עסקינן? - בבית הכסא שאין בו צואה (שפינו אותה) .
 איני! והאמר רב יוסף בר חנינא: בית הכסא שאמרו - אף על פי
 שאין בו צואה, ובית המרחץ שאמרו (בית המרחץ אסור להרהר בו) - אף על
 פי שאין בו אדם? !
 אלא הכא במאי עסקינן? - בחדתי, והא מיבעי ליה לרבינא:
 הזמינו לבית הכסא - מהו? יש זימון או אין זימון?
 כי קא מיבעי ליה לרבינא למיקם עליה לצלויי בגויה, אבל כנגדו
 - לא.
 אמר רבא: הני בתי כסאי דפרסאי (בחפירה היו, ופיהם ברחוק מן הגומא, והוא בשיפוע,
 והרעי מתגלגל ונופל לגומא), אף על גב דאית בהו צואה - כסתומין דמו.

משנה:
 זב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע (הרי היא כבעל קרי, כדאשכחן בסיני שלשת
 ימים אל תגשו אל אשה (שמות יט, טו) לפי ששכבת זרע מטמא בפליטתו כל שלשה, ולאחר מכאן כבר הסריח
 בגופה, ואין ראוי עוד להזריע: להיות עוד ולד נוצר הימנה; והכי פירשו: נדה שפלטה עתה התשמיש ששמשו
 אתמול קודם שראתה) והמשמשת שראתה נדה - צריכין טבילה (זב שראה קרי אף
 על פי שטמא טומאת שבעה משום זיבה, ואין טבילה זו מטהרתו - אפילו הכי צריך טבילה לדברי תורה,
 כתקנת עזרא, משום קרי; וכן נדה אם באה להתפלל י"ח);
 ורבי יהודה פוטר (קא סלקא דעתך השתא: הואיל וטומאת זיבה קודמת, והרי הוא טמא טומאה
 חמורה ואינו אוסרתו בדברי תורה, כדאמרינן בפרקין 'הזבים', והמצורעים מותרים - תו לא אתיא טומאת קרי
 - דקילא - ואסרה ליה) .

גמרא:
 איבעיא להו: בעל קרי שראה זיבה, לרבי יהודה מהו? כי פטר
 רבי יהודה התם בזב שראה קרי, דמעיקרא לאו בר טבילה הוא (לדברי
 תורה, ואף על פי שטומאתו חמורה, ותו לא אתי קרי ומצריך ליה), אבל בעל קרי שראה זיבה
 - דמעיקרא בר טבילה הוא - מחייב? או דילמא לא שנא?
 תא שמע: 'המשמשת וראתה נדה - צריכה טבילה; ורבי יהודה
 פוטר.' והא משמשת וראתה נדה כבעל קרי שראה זיבה דמיא, וקא
 פטר רבי יהודה!
 שמע מינה.
 תני רבי חייה בהדיא: 'בעל קרי שראה זיבה - צריך טבילה; ורבי
 יהודה פוטר.'

הדרן עלך מי שמתו